

Hilde Skagestad

Klar, ferdig – vent!

En studie av asylsøkeres kriterier for ivaretagelse av livskvalitet – en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming.

Masteroppgave i pedagogikk, studieretning rådgivning

Trondheim , våren 2011

Veileder

Soilikki Vettenranta

Institutt for voksnes læring og rådgivningsvitenskap

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Trondheim

Forord

En lærerik prosess er ved veis ende, og selv om den til tider har vært utfordrende, er jeg glad for at jeg har kunnet fordype meg i et tema som engasjerer meg. Jeg føler det er på sin plass å takke de som på forskjellige måter har bidratt i skrivingen av denne oppgaven. Først en takk til ungdomsgruppa, som har inspirert meg i valg av tema.

Jeg vil rette en varm takk til mine tre forskningsdeltakere: Navid, Ben og Leila. Takk for at dere tok dere tid til å dele av deres tanker og erfaringer. Dere har lært meg mye. Jeg vil også takke min veileder, Soilikki Vettenranta, for ærlige og konstruktive tilbakemeldinger underveis i prosessen.

Mine venner på lesesalen krever en takk. Takk til Ingrid, Jorunn, Silje og Ragnhild, for nyttige innspill og oppmuntrende kommentarer, men mest av alt takk for utallige lunsjer med mye latter.

Jeg vil også takke min familie som alltid er der for meg, og som alltid tar seg tid til å høre på meg. En spesiell takk går til min farmor, som har kommet med gode innspill og hjulpet til med korrekturlesing. Jeg setter utrolig pris på deg. Sist, men ikke minst, vil jeg gjerne takke Sondre - ingen gjør meg i så godt humør som du. Tusen takk for at du alltid har troen på meg.

Trondheim, mai 2011

Hilde Skagestad

Sammendrag

I denne oppgaven tas det sikte på å oppnå økt forståelse rundt hvordan asylsøkere opplever egen livskvalitet, i en asylsøkertilværelse. Dette temaet har blitt undersøkt med bakgrunn i følgende problemstilling: "*Hva opplever asylsøkere som viktig for ivaretagelse av livskvalitet?*". Temaet har blitt undersøkt med hovedtyngde på asylsøkeres erfaringer vedrørende usikkerhet rundt svar på asylsøknad, hvordan de opplever mulighet for frihet til å ha kontroll over eget liv og hvordan de opplever at deres ressurser ivaretas.

Teori som er brukt for å belyse problemstillingen er hovedsakelig teori med basis i det humanistisk eksistensialistiske rådgivningsperspektiv. Her har jeg dratt nytt av Rogers (1961) teori om selvaktualisering, Macmurray (1932,1957) og Kvalsunds (1998, 2005) tanker om relasjonelle dimensjoner som best tjener muligheten til å handle i eget liv og van Deurzens (1999) blick på mennesket som en del av flere relasjonelle dimensjoner. For å belyse maktstrukturer som kan begrense et menneskers handlingsrom, og dialogen som kilde til frigjøring, har Freire (1999) blitt benyttet. Hans tanker brukes innen multikulturell rådgivningsteori. Turners (1970) teori om liminalfasen brukes for å problematisere den mellomfasen en asylsøkertilværelse ser ut til å oppleves som. Marginalisering blir også viet oppmerksomhet for å sette fokus på opplevelsen av å stå på utsiden av det norske samfunnet. Her trekker jeg blant annet på tankene til Eide (2004) og Vontress (1979). Det trekkes også inn annen teori, på grunn av temaer som har dukket opp underveis i analysen av datamaterialet.

Studien ble utført med basis i kvalitativ forskningsmetode, med en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming. Halvstrukturerte intervju på tre asylsøkere ble benyttet som datainnsamlingsmetode. Deltakernes uttalelser har vært grunnlaget for utvikling av fire kategorier som til sammen belyser aspekter ved problemstillingen.

I den første kategorien, *Asylsøkertilværelse som en liminalfase*, drøftes opplevelsen av å befinne seg i en mellomfase, med den utrygghet og usikkerhet dette fører med seg. Deltakernes opplevelse av manglende mulighet til å ha kontroll over eget liv belyses av kategorien *Handlingsfrihet*. I den tredje kategorien, *anerkjennelse*, synliggjøres deres uttalelser om at deres ressurser ikke anerkjennes i tilstrekkelig grad. Den siste kategorien, *marginalisering*, belyser opplevelsen av ufrivillig å stå på sidelinjen i det norske samfunnet.

Sentrale funn er deltakerne opplevelse en manglende mulighet til å handle i eget liv i form av at de har lite innvirkning på egen livssituasjon og at de opplever en manglende anerkjennelse av egne ressurser. De uttrykker også et ønske om å minske avstanden mellom asylsøkere og nærmiljø, som forskningsdeltakerne opplever som stor.

Avslutningsvis reflekteres det rundt studiens mulige begrensninger, med fokus på forskerrollen og det at oppgaven er skrevet på norsk, et språk forskningsdeltakerne ikke behersker. Implikasjoner for videre forskning vies også noen tanker, der hovedtyngden vil ligge på videre undersøkelse av hvordan forskningsdeltakernes ressurser og kompetanse kan ivaretas i asylsøkersøkersituasjonen, slik at mulighet for handling i eget liv øker.

Abstract

This master thesis aims towards achieving greater understanding, concerning asylum seekers experience of their own quality of life, while living in a situation where they are waiting for a letter of acceptance. This theme is explored on the basis of the research question: “*What do asylum seekers experience as important in order to maintain a good quality of life?*” The theme is explored with emphasis on how they experience the uncertainty regarding the wait for whether or not they are granted asylum, how they view their own opportunity for freedom to be in control over their own lives and to what extent they experience an acknowledgement of the resources they possess.

The theory being used is grounded in the humanistic existentialistic counseling tradition. Rogers’ (1961) theory of self-actualization, Macmurray (1932, 1957) and Kvalsunds’ (1998, 2005) notion of which type of relationship best facilitates the ability to act in one’s own life and van Deurzen’s (1999) view of people as a part of four relational dimensions. Freire (1999) has been used to illustrate power structures which can limit a person’s ability to act freely in their own life, with an emphasis on dialogue as a method for liberation. His thoughts are recognized by advocates of the multicultural counseling tradition. Turners’ (1970) theory of the liminal phase is used to problematize the feeling of being “stuck in between”, that the participants in the study talk about. Marginalization is also given some attention in the theory chapter to set a focus on the experience of standing on the outside of the Norwegian society, looking in. Eide (2004) and Vontress (1979) will be helpful in shedding some light on this subject.

The research is qualitative, with an hermeneutical phenomenological approach. Semi structured interviews of three asylum seekers serve as the method for collecting the research data. The statements of the participants have been the foundation for developing of four categories, which combined shed light upon the research question.

The first category, *Asylum seeker and the liminal phase*, discusses the experience of being on a journey that never ends. The participants’ experience of not being in control of their own life is discussed in a category called, *Freedom to act*. In the third category, *acknowledgement*, discusses the aspect of their resources not being recognized to the extent they need. The last category, *marginalization*, sheds light upon the participants’ experience, regarding standing on the outside of the Norwegian society.

Findings in the thesis consist of the participants’ experience of lacking the ability to act in their own life and that they experience a lack of acknowledgement from the surroundings when it comes to their own resources. They also state a need for lessening of the “distance” between Norwegians and asylum seekers.

Finally, there are reflections upon the limitations of the study with a focus on my role as a researcher and the fact that the paper is written in Norwegian, a language the participants are not fluent in. Implications when it comes to further research are also reflected upon.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Tema og bakgrunn for studien	1
1.2 Oppgavens formål og presentasjon av forskningsspørsmål	1
1.3 Begrepsavklaring	2
1.4 Avhandlingens oppbygning	2
1.5 Tidligere forskning	3
2. Teoretisk bakgrunn	3
2.1 Mennesket som handlende subjekt	5
2.1.1 Selvaktualisering	5
2.1.2 Avhengighet, uavhengighet og gjensidighet i relasjoner	6
2.1.3 Dialogens som sentral i frigjøringsprosessen	8
2.1.4 Balanse mellom de fire eksistensielle dimensjoner	9
2.2 Liminalfase	10
2.3 Marginalisering	11
3. Metodiske refleksjoner	13
3.1 Introduksjon til kvalitativ metode	13
3.2 Fenomenologi	13
3.3 En hermeneutisk fenomenologisk tilnærming til prosjektet	14
3.4 Halvstrukturert intervju som datainnsamlingsverktøy	14
3.5 Forberedelser til intervjuene	15
3.6 Forskningsdeltakerne	15
3.7 Utforming av intervjuguide	16
3.8 Gjennomføring av intervju	17
4. Analyse av datamaterialet	18
4.1 Fortolkende fenomenologisk analyse	18
4.1.1 Kategorisering	19
4.2 Etske hensyn i analyseprosessen	21
4.2.1 Formelle retningslinjer	21
4.2.3 Forskerrollen	22
4.3 Kvalitet i studien	23
5. Drøfting og resultater	25
5.1 Asyløkerertilværelse som en liminalfase	26

5.1.1	Å leve i en tilværelse av usikkerhet	26
5.1.2	Ønsket om å få avklart nåværende livssituasjon.....	30
5.2	Handlingsfrihet	32
5.2.1	Manglende kontroll over egen livssituasjon	32
5.3	Anerkjennelse	36
5.3.1	Opplevelse av ikke å bli sett	37
5.3.2	Viktigheten av å bli sett som menneske.....	39
5.4	Marginalisering.....	41
5.4.1	Fysisk avsondrethet.....	42
5.4.2	Manglende relasjoner med lokalmiljøet.....	44
6.	Sammenfattende drøfting	46
6.1	Sentrale tendenser.....	46
6.2	Forventede og uventede funn	49
6.3	Begrensinger og implikasjoner for veien videre.....	50
7.	Vedlegg	57
	Vedlegg: 1.....	57
	Vedlegg: 2.....	61
	Vedlegg 3:.....	62
	Vedlegg: 4.....	63

1. Innledning

1.1 Tema og bakgrunn for studien

Det bor over 17 000 asylsøkere i Norge, fordelt på 135 asylmottak (UDI, 2010)¹. Ved å søke om asyl i Norge, søker en om beskyttelse fra den norske stat (UDI, 2009)². Asylsøkere har altså følt seg tvunget til å forlate eget hjemland, og jeg vil anta at å bryte opp, for så å starte på nytt på et ukjent sted oppleves som en stor overgang for mange og i enkelte tilfeller også som en stor påkjenning. Utlendingsdirektoratet informerer om en veiledende behandlingstid, dersom det søkes om permanent oppholdstillatelse, på 12 måneder. Tidsspennet omfatter tiden fra den som søker asyl leverer søknaden til vedtak har blitt fattet (UDI, 2011)³. Undersøkelser viser at den faktiske ventetiden i gjennomsnitt er på 317 dager, og at denne ventetiden påvirker mennesker i en asylsøkersituasjon negativt (Berg & Sveaass, 2009). Dette er altså lengre enn UDIs veiledende behandlingstid. Å undersøke hvordan de opplever egen livskvalitet i denne ventetiden, som ofte er lang, er noe jeg ser på som viktig for at de som lever i en asylsøkersituasjon skal behandles på en verdig måte, og få dekket sine behov. I forhold til egen fagbakgrunn, innen rådgivning, er det naturlig for meg å tenke at hvert enkelt subjekt fortjener å høres, fordi en selv er ekspert på eget liv. Jeg ser på asylsøkere som noen som sjelden slipper til på den offentlige arenaen. Å synliggjøre deres opplevelse av hva som vil lette ventetida, er noe jeg ser på som en forutsetning for at det skal tilrettelegges for å sikre livskvalitet i en asylsøkersituasjon.

1.2 Oppgavens formål og presentasjon av forskningsspørsmål

Studiens formål er å oppnå, ved intervju med tre forskningsdeltakere, økt forståelse for hva asylsøkere behøver, for å leve et liv som oppleves best mulig for dem, i en asylsøkersituasjon. Dette vil utforskes med basis i følgende problemstilling:

Hva opplever asylsøkere som kriterier for ivaretagelse av livskvalitet?

For å oppnå større forståelse rundt temaet livskvalitet har jeg sentrert spørsmålene i intervjuene rundt noen undertemaer, som til sammen har som mål å skape en helhetlig forståelse av hva livskvalitet innebærer for de tre forskningsdeltakerne. Jeg har hatt fokus på

¹ <http://www.udi.no/Nyheter/2010/Nokkeltall-om-innvandring1/>

² <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/asylsokere/Om-a-soke-asyl/>

³ <http://www.udi.no/Oversiktsider/Saksbehandlingstider-/Saksbehandlingstider-for-soknad-om->

opplevelsen av ventetiden, og om de i denne ventetiden er aktive eller passive. Jeg var også opptatt av hvordan de opplever kontrollen over egen livssituasjon og hvorvidt de opplever anerkjennelse av sine ressurser, og som enkeltmennesker. Et siste aspekt som er ment til å belyse fenomenet livskvalitet er asylmottakets beliggenhet og kontakten med nærmiljøet.

1.3 Begrepsavklaring

Utlendingsdirektoratet (UDI, 2009)⁴ definerer en *asylsøker* som et menneske som på egen hånd har ankommet Norge, med det formål om å be om beskyttelse på grunn av forfølgelse eller annen fare i det opprinnelige hjemlandet. I min referering til de tre som har vært en del av forskningen min, har jeg valgt å benytte meg av betegnelsen *forskningsdeltaker/deltaker*. Jeg har tatt dette valget på grunnlag av at det er forskningsdeltakernes opplevelser og erfaringer som skal belyses. Jeg ser dem dermed som deltakende i produksjonen av kunnskapen som er oppnådd i denne avhandlingen. I tillegg blir begrep som *individ* og *subjekt* brukt litt om hverandre. Årsaken til at disse brukes er fordi det er viktig for meg å verdsette det unike med hvert menneske - og den kunnskapen hver forskningsdeltaker besitter. Min teoretiske bakgrunn samt mine metodiske valg fordrer også dette synet.

I skissering av teori har jeg enkelte steder benyttet begrepet; *hjelper*. Dette refererer til støttespillerne rundt asylsøkere. Hovedsakelig menes de formelle støttespillerne som mottaksansatte, UDI og andre instanser som er med på å sette rammer rundt en asylsøkertilværelse. Skau (2003) referer til en profesjonell hjelper som de enkeltpersoner som har spesifikke oppgaver innen det offentlige når det kommer til å yte bistand til mennesker i en situasjon der de har behov for særlig hjelp, samt velferdsstatens hjelpeapparat som er hjelpen på makronivå.

1.4 Avhandlingens oppbygning

Kapittel to vies det teoretiske rammeverket begrepet livskvalitet forstås mot. Teorien som skisseres er hovedsakelig fundert innenfor eksistensialistisk humanistisk- og multikulturell rådgivningstradisjon. Kapittel tre omhandler de metodiske grep som er gjort i forbindelse med oppgaven. Her vil det være en kort introduksjon til kvalitativ metode og den hermeneutisk fenomenologiske tilnærming som er brukt i denne oppgaven. Det vil også reflekteres rundt det halvstrukturerte intervju som datainnsamlingsmetode. Kapittel fire skisserer analysemetoden som er benyttet, samt refleksjon rundt forskerrolle og etikk. Kapittel fem er viet drøfting av de fire kategorier jeg kom fram til under analysen: *Asylsøkertilværelse som en liminalfase*,

⁴ <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/>

Handlingsfrihet, Anerkjennelse og Marginalisering. Siste kapittel er en sammenfattende drøfting som i tillegg til å ta for seg sentrale funn, samt forventede og uventede funn, også peker på studiens mulige begrensinger og implikasjoner for videre forskning.

1.5 Tidligere forskning

Som et ledd i forberedelsene mine rundt forskningstemaet har jeg fordypet meg i eksisterende forskningslitteratur på området som omhandler mennesker som lever i en asylsøkersituasjon i Norge, og deres livskvalitet. Videre vil jeg skissere noen av funnene jeg finner relevante for avhandlingens tema.

I følge Lauritsen og Berg (1999) er forskning som omhandler asylmottak er relativt ny. Deres forskning viser at den lange ventetida har negative konsekvenser for asylsøkeres livskvalitet. De lever i en passiv tilværelse med få muligheter for å arbeide og dette har negative følger for asylsøkere. Lengden på ventetida har konsekvenser for mennesker i denne situasjonen, med en forringelse av livskvalitet jo lengre enn har ventet. Beboermedvirkning trekkes fram som en positiv bidragsyter til en normalisering av hverdagen for å motvirke passivitet slik at ventetida oppleves å gå fortere. Berg og Sveaass (2009) har, på oppdrag fra UDI skrevet en forskningsrapport der fokuset ligger på hva slags belastning det er for psykisk helse å befinne seg i en asylsøkersituasjon. De har utført kasusstudie på seks asylmottak og foretatt intervjuer av beboere og ansatte ved mottakene. De trekker fram konsekvenser av manglende norskopplæring og oppgir dette som hovedårsak til passivitet, dårligere kommunikasjon mellom ansatte og mellom beboere og et høyere konfliktnivå på mottakene. De understreker viktigheten av å motvirke passivitet og hevder mennesker har behov for meningsfylte aktiviteter.

Solheim (1990) har skrevet en forskningsrapport hovedsakelig fra mottaksansattes perspektiv. Der trekker hun fram problemet med at asylsøkere blir klienter i mottakssystemet, ved at de umyndiggjøres fra starten av. Ressurser etterspørres i liten grad. Hun drøfter i tillegg det manglende forholdet til lokalbefolkningen, som blant annet gjør språktrening vanskelig. Hun hevder at dette kan påvirke integreringen i det norske samfunnet negativt.

2. Teoretisk bakgrunn

Den teori som skisseres i dette kapittelet vil fungere som et rammeverk og hjelp til å forstå forskningsdeltakernes opplevelse av hva de behøver for å ivareta livskvalitet i asylsøkersituasjonen. Teorien er utviklet i et samspill mellom min forforståelse, teoretisk og

personlig, og den kunnskap forskningsdeltakerne brakte på banen under de kvalitative forskningsintervjuene.

Begrepet livskvalitet slik det forstås i denne sammenhengen innebærer en tro på viktigheten av at et menneske opplever seg som i stand til å handle i verden. I tillegg til at mennesket har en innvirkning på verden, vil også verden virke inn på mennesket. Dersom mennesket forsøker å separere seg fra verden vil det oppleve fremmedgjøring. Denne fremmedgjøringen kan bestå av manglende relasjoner med andre eller en manglende evne til å handle i verden, og kan føre til en eksistensiell angst. Dette er en sentral idé innenfor den humanistisk eksistensialistiske rådgivningstradisjon, som jeg er inspirert av. Mennesket sees på som innehaver av et potensial som gjør det i stand til å handle i verden. Hvorvidt dette potensialet realiseres avhenger av kvaliteten på menneskets relasjoner til den omkringliggende verden (Ivey, D'Andrea, Ivey og Simek-Morgan, 2009).

Carl Rogers (1961, 1965) teori om at et individs frigjøring er avhengig av muligheten til å ta egne valg står sentralt innenfor denne rådgivningstradisjonen. Et første stoppested i skissering av teori vil være en derfor være en redegjørelse av hans premisser for at individet skal kunne ta valg i eget liv. Han arbeidet primært innenfor psykoterapi og var opptatt av forholdet mellom terapeut og klient. Jeg mener at hans teori har relevans utover dette. Jeg ser hans tro på at mennesket er i stand til å handle i verden dersom det blir møtt med anerkjennelse, empati og respekt som en fruktbar del av et grunnleggende positivt menneskesyn. Macmurray (1932,1957) ser selvet som agenter med grunnleggende behov for å handle i verden. Dette krever en anerkjennelse av at mennesker står i relasjon med hverandre, og ikke eksisterer som isolerte individ. Kvalsund (1998,2005) er inspirert av Macmurrays (1961) filosofi om selvet i relasjon med andre, og skisserer tre relasjonelle dimensjoner selvet kan stå i; avhengighet, uavhengighet og gjensidighet. For å kunne handle fritt i verden framhever både Macmurray (1932, 1957) og Kvalsund (1998, 2005) en relasjon bygd på gjensidighet.

Innenfor multikulturell rådgivningsperspektiv understrekes også individets mulighet og rett til å ha kontroll over eget liv. Viktigheten av å synliggjøre hvordan den kontekst individet lever i, innskrenker eller utvider individets mulighet for handling står sentralt innenfor denne rådgivningstradisjonen. Freires (1999) beskrivelser av hvordan den dominerende klasse eller gruppe hindrer noen menneskers frigjøring vil gjøres rede for med et særlig blikk på tanken om handling og refleksjon, gjennom dialog, som premiss for frigjøring. Det er nødvendig å være klar over at Freires (1999) teori er utviklet med basis i det skjeve forholdet mellom

overklassen i Brasil, jordeierne, og underklassen som hovedsakelig bestod av Brasils fattige bønder. Norge som samfunn er ikke direkte sammenlignbart med Brasil på 1960 tallet, men jeg ser hans tanker som nyttige og viktig når det gjelder å synliggjøre hva som gjør at forhold mellom mennesker, eller grupper av mennesker, enten kan oppleves som en mulighet til frigjøring eller begrensninger på denne. Hans teori er en bidragsyter vedrørende det å ha grunnleggende respekt for menneskeverdet.

van Deurzens (1999) perspektiv på subjektet som avhengig av balanse i flere dimensjoner i eget liv vil redegjøres for videre, for å synliggjøre helheten i et menneskes liv og hvordan det å føle ubehag i en del av livet, vil påvirke andre deler av et menneskes liv, negativt.

Asylsøkere befinner seg i en situasjon der de har forlatt sitt hjemland, og venter på svar på en eventuell oppholdstillatelse i Norge. For å belyse hvordan en asylsøkertilværelse kan oppleves som en mellomfase ser jeg Turners (1970) teori, som skissert i hans artikkel *Betwixt and between: The liminal period in Rites de Passage*, som nyttig. Turners (1970) tanker om liminalfasen er utviklet på basis av stammesamfunn i Zambia, der liminalfasen handler om mellomfasen som en del av et overgangsritual der deler av samfunnet går fra en rolle til en annen. Kjennetegn ved hans forståelse av liminalfase vil være til hjelp for å forstå den påvirkning denne mellomfasen har på asylsøkeres livskvalitet. Teorikapittelet vil avsluttes med noen refleksjoner rundt marginalisering som, i motsetning til liminalfasen, ofte har en mer permanent karakter og beskrives i mer negative ordelag. Marginalisering vil være til hjelp for å vise de konsekvenser en asylsøkertilværelse kan ha, i form av det å oppleve seg selv på sidelinjen med liten mulighet til å få sin stemme hørt. Her vil Eide (2004), Freire (1999), Vontress (1979) brukes for å belyse marginaliseringsbegrepet. I tillegg vil Sue, Derald Wing, Pedersen, Ivey og Allen (1996) og Ivey et al. (2009) benyttes for å belyse hvordan multikulturell rådgivningstradisjon kan sies å være opptatt av marginaliseringsbegrepet.

2.1 Mennesket som handlende subjekt

2.1.1 Selvaktualisering

Rogers (1965) hevder at alle mennesker har et potensial til å ta kontroll over eget liv og at mennesker er interessert i, og i stand til, å ta vare på seg selv og egen velferd. Dersom en ikke har dette grunnleggende positive synet på mennesket vil det skape et psykologisk usunt klima. Subjektets ressurser og kreativitet representerer noe av det viktigste med det menneskelige samfunn. Ingen mennesker skal ta på seg rollen som bestyrere i andres liv. Ønsket om selv å være i førersetet i eget liv er større enn behovet for assistanse og det å være i et

avhengighetsforhold med noen. Han anerkjenner at mennesker kan havne i disse avhengighetsforholdene, men at dette hindrer selvaktualiseringsprosessen. Denne prosessen handler om menneskets behov for å bevege seg framover slik at det kan ha kontroll over eget liv i form av å ta ansvar for det. Alle mennesker har en kapasitet til – og streber etter denne utviklingen, selv om den noen ganger ligger latent, og derfor trenger å forløses. Det er viktig å poengtere at selvaktualisering ikke er et endelig mål som kan nås, men en evig utviklingsprosess. Ved høyere grad av selvaktualisering vil individet få økt trygghet til å ta valg som ikke er basert på frykt for hva andre synes. Mennesket vil i økende grad bli selvstyrt og autonomt og ikke like påvirket av eksterne krefter.

“ Change appears to come about through experience in a relationship” (Rogers, 1961, s. 33). Den gode relasjonen kan fostre personlig vekst og selvaktualisering dersom noen krav møtes. Disse kravene gjelder for alle typer relasjoner, ikke kun hjelperelasjonen. Selvaktualisering fordrer blant annet at den hjelper anerkjenner at subjektet er kompetent til å ta styring i eget liv. En del av denne anerkjennelsen handler om å ha en empatisk holdning til den andre. En empatisk holdning vil si å møte et annet menneske som et subjekt ved å forsøke å forstå den andres perspektiv. Dette hevdes å være grunnleggende for forandring og vekst hos mennesket. Det er et forsøk på å forstå den glede eller den sorg den andre føler slik den andre føler det, uten å miste av syne at en ikke rent faktisk opplever det den andre opplever. Et annet premiss for kunne skape en god relasjon er at hjelper er genuin. Å være genuin handler om å vise sitt ekte jeg. Dette innebærer at det er samsvar mellom det partene i relasjonen tenker og det som gjøres. I tillegg vektlegges det å akseptere, og å ha varme for den andre deltakeren i relasjonen. Dette vil si å anerkjenne den andres ubegrensede verdi som menneske, uansett hva en måtte synes om personens holdninger eller atferd. Denne totale anerkjennelse og aksept av et annet menneske, og det å utstråle en varme ovenfor den andre, er grunnleggende for å skape trygghet i en relasjon. Et menneskes utvikling mot selvaktualisering er avhengig av trygghet i relasjonen. Denne utviklingen fører til bedre psykisk helse med mindre grad av ubehag i eget liv ved at individet opplever seg selv som kompetent til å ta valg i eget liv (Rogers, 1961,1965).

2.1.2 Avhengighet, uavhengighet og gjensidighet i relasjoner

Macmurray (1932,1957) ser selvet som en agent. Dette innebærer at mennesket har et grunnleggende behov for å handle i verden. Dersom en er under andres makt kan ikke dette behovet realiseres. Han slår ikke her et slag for anarki. Tvert om, hevder han, at det å kunne handle fritt i eget liv krever en anerkjennelse av det gjensidige behovet mennesker har for

hverandre for å kunne utvikle seg i retning for å bli et fritt menneske. Denne anerkjennelsen av at en som menneske er i relasjon med andre kjennetegner det ekte mennesket. Kun ved å anerkjenne dette kan friheten til å handle i verden oppnås. Han trekker fram vennskap som en relasjon som innehar denne gjensidighetsdimensjonen. I vennskap vil man det beste for hverandre og begge parter får dermed tilstrekkelig handlingsrom. Kvalsund (1998) tar utgangspunkt Macmurrays (1961) filosofi i sin redegjørelse for tre relasjonelle dimensjoner et menneske kan være i. Disse tre dimensjonene er avhengighet, uavhengighet og gjensidighet.

Avhengighet er i enkelte relasjoner nødvendig. Det lille barnet er for eksempel avhengig av en mor, far eller en annen signifikant annen for å orientere seg i verden. Å overlate barnet til seg selv vil være negativt i og med at barnet enda ikke har kapasitet til å handle på egen hånd.

Denne relasjonen er positiv dersom et menneske trenger hjelp i en situasjon og får det.

Avhengighetsrelasjonen blir negativ dersom den brukes til å hindre et annet menneske i å bli hørt eller individet befinner seg i en avhengighetsrelasjon for lenge. Dersom den som er i en avhengighetsrelasjon ikke blir anerkjent som selvstendig tenkende og i stand til å handle er dette destruktivt for individets frigjøringsprosess. Det er viktig at den som er hjelper ikke nører opp under denne relasjonen når det ikke lengre er nødvendig (Kvalsund 1998, 2005).

Ungdomstida kan tjene som et nyttig eksempel på overskridelsen fra en avhengighetsrelasjon til en uavhengighetsrelasjon. Uavhengighetsrelasjonen handler om å lære seg å stå på egne bein. Subjektet skal finne sin egen individualitet, og mor og far må her trekke seg tilbake og stole på at tenåringer i enkelte situasjoner, kan ta vare på seg selv. Denne relasjonen er positiv dersom både foreldre og ungdommen godtar overskridelsen til den nye relasjonelle dimensjonen, ved å handle på en slik måte at det gis frihet til utvikling av uavhengighet hos begge parter. Ved uenighet om når denne uavhengighetsrelasjonen skal tre i kraft kan det i verste fall føre til et brudd i relasjonen mellom partene. Når denne fasen i relasjonen mellom mennesker har forløpt på en tilfredsstillende måte kan en overskride en relasjon preget av uavhengighet og entre en relasjon preget av gjensidighet. Den sistnevnte betegnes som det øverste relasjonelle utviklingstrinnet (Kvalsund, 1998, 2005).

I en gjensidighetsrelasjon er begge parter gjensidig avhengige av hverandre for å fortsette utviklingen mot å bli i stand til handle på en selvstendig måte og benytte seg av egne ressurser. I denne relasjonen er en ydmyk ovenfor hverandre og stoler på hverandre. En relasjon preget av gjensidighet inkluderer alle de tre relasjonelle dimensjonene. Rent praktisk vil dette si at aktørene i en relasjon preget av gjensidighet trekker på avhengighet og

uavhengighet i situasjoner der dette er nødvendig. Å være i en positiv uavhengighetsrelasjon kan ses på som en forutsetning for gjensidighet, ved at partene i relasjonen gir hverandre handlingsrom (Kvalsund, 1998, 2005).

2.1.3 Dialogens som sentral i frigjøringsprosessen.

Ivey et al. (2009) hevder at det også innenfor multikulturell rådgivning er en sterk vektlegging av selvet i relasjon til den sosiale verden og nevner Freire (1970,1972) som bidragsyter på dette feltet. Ifølge Freire (1999) er menneskehetens største oppgave frigjøring.

Freire (1999) skiller mellom falsk gavmildhet og ekte gavmildhet. Den falske gavmildheten er med på å opprettholde undertrykkelsen i samfunnet ved at undertrykkere gir et inntrykk av de ønsker å gi fra seg noe av makten til de undertrykte. Det de egentlig har i tankene er at de undertrykte er svake mennesker som trenger hjelp. Skjevheten i relasjonen mellom undertrykker og undertrykt opprettholdes ved at den undertrykte blir gjort avhengig av å motta hjelp fra undertrykkeren. Dette er å ha manglende kjærlighet for mennesket. Den sanne gavmildheten innebærer et arbeid for at de undertrykte subjekter eller grupper av subjekter skal slippe å be om almisser fra den dominerende samfunnsgruppen.

De undertrykte behandles som objekter. De blir sett på som tomme beholdere som andre må fylle med kunnskap, men som ikke sitter på noe kunnskap selv. Freire (1999) referer til dette som bankpedagogikk. For å overvinne dette skjeve forholdet må individet gjennom en frigjøringsprosess, som har som mål å utjevne skjevheten i relasjonen. Frigjøringen er grunnleggende for at et subjekt fullt ut skal realisere sitt potensiale. Denne prosessen kan ikke initieres av undertrykkeren fordi undertrykkeren er røveren av menneskeverdet til den undertrykte. Undertrykkeren frykter ofte frigjøringen fordi han da vil miste makt. Den som undertrykker må handle i solidaritet med den undertrykte gjennom aktivt å arbeide for at mennesker ikke skal behandles som objekter, men anerkjenne at de undertrykte behandles urettferdig og har blitt fratatt muligheten til å være subjekt i eget liv. Veien til frigjøring går gjennom en bevissthetsprosess Freire (1999) kaller praksis. Praksis handler om refleksjon omkring egen situasjon etterfulgt av handling for å forandre en situasjon av undertrykking til en situasjon der de alle er handlende subjekter i eget liv. Både handling og refleksjon deler er nødvendige i den frigjørende praksis. Det er altså ikke tilstrekkelig å bli klar over de strukturer som begrenser subjektets frigjøring. En må i tillegg handle for å forandre dem. En kan ikke forfekte frigjøringens nødvendighet og samtidig behandle andre mennesker som uvitende.

Kanalen for praksis er gjennom dialog. For det første forutsetter en dialog at en stoler på at den andre innehar verdifull kunnskap. Dette fordrer ydmykhet. Ydmykhet handler om å se sin ufullstendighet i så måte at en erkjenner at det den andre sier er verdt å høre på. Den ene kan altså ikke være premissleverandør for sannheten. Mennesket forhandler med andre med verden som mellomledd. Dette krever en erkjennelse at virkeligheten fortoner seg forskjellig for forskjellige subjekter. Dialogen krever videre en tro på det kreative og skapende mennesket. En innser at dersom et menneske føler seg fremmedgjort på en slik måte at det ikke klarer å være handlende subjekt i eget liv, kan denne kreativiteten og jakten på eget menneskeverd og frigjøring vanskelig realiseres. Tillit er det tredje aspektet som må være til stede i en dialog. Dette handler om å være i stand til å være ærlig om sine hensikter i dialogen. Tillit kan ikke eksistere dersom den ene sier en ting, men gjør noe som ikke er i samsvar med dette. Kritisk tenkning er en annen forutsetning for dialog. Kritisk tenkning handler om å erkjenne at virkeligheten ikke er statisk, men en prosess i forandring.

2.1.4 Balanse mellom de fire eksistensielle dimensjoner

van Deurzen (1999) understreker at mennesker ikke kan eksistere som en isolert enhet. Mennesker har et grunnleggende behov for kontakt i form av relasjoner med andre mennesker, kultur og den konteksten de lever i. Hun hevder at troen på at mennesket kan være herre over egen skjebne er en illusjon. De valg vi tar avhenger av fortidige, nåtidige og framtidige påvirkninger og forventninger.

Inspirert av Heideggers filosofi understreker hun at selv om mennesket er midtpunkt for egen erfaring, vil menneskets erfaringer alltid stå i et forhold til omverden. Dette har betydning for hvordan erfaringen oppleves. Mennesket eksisterer, ifølge van Deurzen (1999), til en hver tid innenfor fire eksistensielle dimensjoner; en fysisk, en sosial, en psykologisk og en åndelig dimensjon. Disse dimensjonene er like betydningsfulle i et individs liv, og overlapper i mange tilfeller hverandre. Dersom et menneske opplever at noen av dimensjonene ikke er i balanse vil dette påvirke individet på en negativ måte.

Den fysiske dimensjonen handler på det mest grunnleggende nivå om behovet for fysisk trygghet ettersom mennesket lever sitt liv i spenningsfeltet mellom liv og død. van Deurzen (1999) hevder behovet for å arbeide for å være økonomisk uavhengig er en del av denne dimensjonen. I den vestlige kulturkrets har det skjedd en dreining fra arbeid som motivert ut fra et klart overlevelsesperspektiv mot at motivasjonen for å arbeide ligger i å få brukt egen

kompetanse og dyktighet. Arbeid blir sett på som en mulighet til å befeste seg som et individ i den sosiale verden.

Den andre eksistensielle dimensjonen er nettopp den sosiale. Mennesker har et grunnleggende behov for å etablere relasjoner med de rundt seg. Et subjekts relasjoner i livet påvirker evnen til å forholde seg til nye mennesker en møter på sin vei. Hun framhever viktigheten av at en møter et vidt spekter av mennesketyper. Jo snevrere omgangskrets, jo mer utfordrende er det å være åpen ovenfor andre mennesker.

Den tredje eksistensielle dimensjonen er den psykologiske. Her ligger forestillingen en har om seg selv. Oppfattelsen av seg selv er utviklet i relasjon med den fysiske og sosiale dimensjonen. Dersom det er mange usikre momenter i den fysiske og sosiale dimensjonen kan resultatet bli at selvoppfatningen skades permanent, og at individet trekker seg helt tilbake og lever i isolasjon. Et menneske som lever med svært manglende relasjoner i livet har ingen å prate med om eget følelsesliv - og for få impulser i eget liv. Konsekvensene av dette kan være depresjon og en opplevelse av verden som meningsløs.

Den fjerde eksistensielle dimensjonen er den åndelige, som ikke nødvendigvis henspeiler på noe religiøst. Det kan handle om de overordnede prinsipper eller det verdenssyn et menneske lever etter. Mennesker forholder seg ofte til denne dimensjonen på et ubevisst nivå, ved å ha et lavt bevissthetsnivå ovenfor de verdier som er med på å styre vår oppfatning av virkeligheten. Den åndelige dimensjonen er allikevel helt nødvendig for et menneske. Det er her virkelighetsoppfattelsen dannes. Det eksistensielle syn på verden, søken etter mening i eget liv, hører hjemme her. En ubalanse her kan føre til en tomhetsfølelse og en følelse av utilfredshet.

2.2 Liminalfase

Turner (1970) benytter Arnold Van Genneps konsept "Rites de passage" som løst kan oversettes til overgangsritual. Ved overganger eller forandringer som for eksempel omhandler sosial posisjon, alder eller sted vil det følge med ritualer. Det handler om forandring fra en tilstand til en annen. Disse overgangsrundene består av tre faser; separasjon, liminalperiode og stabilitet. Separasjonen består av at subjektet symbolsk fjerner seg fra en tidligere måte å leve på, en tidligere sosial status eller en sosial struktur det tilhørte før. Kort sagt fjerner subjektet seg da fra det som var før. Deretter følger liminalfasen som karakteriseres av at subjektet er i en slags mellomtilstand som innehar få likheter med fortida og med framtida. Stabilitet er den siste fasen og representerer innlemmelsen i det nye, der individet igjen får rettigheter og

plikter på linje med de som er medlemmer i det samfunn individet har ventet på å bli innlemmet i. Overgangsritualer kan brukes for å utforske alle typer overganger. Eksempler Turner (1970) nevner er; land som forbereder seg på å gå til krig, et menneske som er midt mellom to jobber eller i denne sammenheng; den forflytning fra et sted til et annet en asylsøker foretar.

Turner (1970) hevder at subjektet i en liminalfase kan sies være usynlig. Som mennesker som tilhører en kultur er vi opplært til å se hva eller hvem som tilhører vår kultur. De som er i en liminalfase blir sånn sett ikke synlig for de i den eksisterende kultur de enda ikke er en del av. Den liminale fasen beskrives som en fase der subjektet eller gruppen av subjekter har en forbindelse til begge faser, samtidig som de ikke tilhører noen. De som befinner seg i en liminalfase har således en uklar posisjon. Subjekter i liminalfasen blir ofte helt eller delvis ekskludert fra den omliggende kulturen fordi de er sett på som rituelt forurensede og usynlige. Han hevder at subjektet i denne fasen ikke har noen rettigheter. De har heller ingen status. Dersom det er en gruppe i en liminalfase er det en tendens til at disse vil behandles likt og at relasjonene mellom liminalfasens subjekter vil preges av å være egalitære. En liminalfase framstilles ikke av Turner (1970) som noe utelukkende negativt, men som en midlertidig fase der individet skal inn i en ny rolle. De positive sidene med disse overgangsrutene er at de som er i liminalfasen vokser og transformeres inn i nye roller. Han trekker også fram det positive med at de kan frigjøre seg fra institusjonaliserte krav for en periode. Levine (1997) er også opptatt av at det, i tillegg til det sårbare, ligger et potensial i liminalfasen fordi personen har en mulighet til å bli noe mer enn den har vært. Det er altså et kreativt aspekt her. Dersom utvikling skal oppnås må individet bli integrert i den nye rollen. Liminalfasen må altså avsluttes.

2.3 Marginalisering

Eide (2004) hevder at marginalisering handler om sortering der noen menneskers erfaring og stemmer blir skjøvet ut i periferien. Deres kunnskap blir ikke tillagt like stor betydning som den dominerende gruppens. Den dominerende gruppens makt ligger i at de kan definere andres posisjoner. Samfunnshierarkiet vil i noen tilfeller ha følger for de muligheter som ligger i enkelte sosiale sammenhenger. Det er verdt å merke seg at selv om en er marginalisert på et område er det ikke sikkert en er det på et annet område. Hun hevder at alle mennesker har rett til egen individualitet, men at et av kjennetegnene på marginalisering er mangelen på synlige subjekter. Alle behandles som en ensartet gruppe. I følge Freire (1999) preges det skjeve forholdet mellom undertrykker og den undertrykte av forordninger. Et forhold preget

av forordninger handler om at undertrykker ser på seg selv som et subjekt som har rett til å ta valg for, og omforme bevisstheten, til den undertrykte. Den undertrykte har et begrenset handlingsrom, trukket opp og påtvunget av undertrykkeren og blir ikke sett på som et subjekt i stand til å tenke selv og ta avgjørelser. Dette skaper det Freire (1999) refererer til som taushetens kultur. Noen fratras makt og får ikke mulighet til å reflektere over egen situasjon for så å handle (Ivey et al. 2009). Vontress (1979) peker på utfordringer ved menneskers relasjoner til hverandre. Mennesker har en tendens til å bli så knyttet til egen gruppe at det begynner å se på de som er annerledes, i form av utseende, oppførsel eller tro som underlegne medlemmer i egen gruppe. De andre blir sett på som mennesker med dårligere tankekapasitet eller dårligere evne til å lære nye ting.

I Sue et al. (1996) etterlyses en metateori, en teori om andre teorier, for å forstå og hjelpe mennesker. Multikulturell rådgivningsteori hevdes å være en slik teori. Her framheves det at mennesker posisjonerer seg i det sosiale feltet de eksisterer i, på bakgrunn av kjønn, klasse eller rase. Ifølge Scheurichs (1993) i Ivey et al. (2009) er middel - og overklassen og da i særlig grad menn premissgivende for hva som er sosialt akseptabelt når det gjelder atferd, måte å snakke på og hva en skal tenke. Ivey et al. (2009) hevder at det innenfor feministisk og multikulturell rådgivning er et fokus på hvordan maktstrukturer og den sosiale posisjonering påvirker individets psyke. Selv om synliggjøring av hvilke strukturelle begrensinger subjekter opplever er sentralt innenfor multikulturell rådgivningsteori understrekes det allikevel at individet ikke er en fullstendig slave av sine omgivelser.

Skisseringen av det teoretiske bakteppet vil være til hjelp i drøftingen av det innsamlede datamaterialet. På bakgrunn av denne teorien kan livskvalitet forstås som den evnen et menneske har til å styre eget liv. Dette handler om frihet. Et individ er ikke fritt dersom det ikke er i stand til å handle i verden og selvet sees dermed som i relasjon med verden. Frihet forstås som grunnleggende behov hos mennesket (Freire, 1999, Kvalsund, 1998, 2005, Macmurray 1932, 1957, Rogers, 1961,1965,). Denne relasjonen til verden er avhengig av balanse mellom flere dimensjoner i livet (van Deurzen, 1999) og det er viktig å anerkjenne at maktstrukturer og andre ytre faktorer kan virke inn på individets kapasitet til å delta i verden (Eide, 2004, Freire 1999, Ivey et al. 2009, Sue et al. 1996).

3. Metodiske refleksjoner

3.1 Introduksjon til kvalitativ metode

I følge Postholm (2010) har forskningsspørsmålet betydning for metodiske valg som tas. Et gjensyn med forskningsspørsmålet kan derfor være nyttig på dette tidspunktet.

”Hva opplever asylsøkere som kriterier for ivaretagelse av livskvalitet?”

Jeg var opptatt av at forskningsdeltakernes stemmer skulle synliggjøres, og at deres kunnskap om et tema som angikk dem personlig, nemlig livskvalitet, skulle verdsettes. Creswell (2003,2007) hevder at en av hensiktene med møtet mellom forskningsdeltaker og forsker, innen kvalitativ forskning er å løfte fram stemmene til de mennesker som ikke har blitt hørt i samfunnet. Dette kan fremme myndiggjøring av de som deltar i forskningsprosjektet, ved at deres kunnskap om det aktuelle forskningstemaet anerkjennes, gjennom et forsøk på å ta deres perspektiv. En helhetlig og detaljert forståelse oppnås ved å møte forskningsdeltakerne ansikt til ansikt, som likeverdige parter (Denzin & Lincoln, 2003)

3.2 Fenomenologi

En fenomenologisk tilnærming er godt egnet til utforsking av fellestrekk ved flere menneskers opplevelse og erfaring av et fenomen (Creswell, 2007). Ifølge van Manen (1997) er startgropa for den fenomenologiske forskningen alltid forskningsdeltakerens livsverden. Husserls filosofi, gjengitt i van Manen (1997), er sentral innenfor fenomenologi. Han beskriver livsverden som det som umiddelbart erfares av subjektet. Et annet nøkkelbegrep i fenomenologi er intensjonalitet. Husserl hevder at mennesker er uløselig knyttet til verden og at menneskers bevissthet er intensjonell. All menneskelig handling er alltid orientert mot noe, men den måten våre tanker, fantasier og drømmer er knyttet mot noe er derimot subjektiv. Selv om den måten mennesker er orientert mot noe på er subjektiv, er det et fokus innenfor fenomenologisk tilnærming til forskning å finne den universelle meningen til et fenomen (van Manen, 1997, Creswell, 2007). Ifølge van Manen (1997) innebærer en søken etter en universell mening en erkjennelse av at det en kommer fram til gjennom den aktuelle studien ikke er en absolutt og uforanderlig sannhet. Det kan for eksempel alltid stilles spørsmål ved fenomenet asylsøkere og livskvalitet, men et fokus på hva som kan være den universelle mening er nødvendig for å skille ulike fenomen fra hverandre.

3.3 En hermeneutisk fenomenologisk tilnærming til prosjektet

Fenomenologi kan forstås som ren beskrivelse av fenomener. Rent ideelt betyr dette at forskeren skal legge til side egne meninger og erfaringer for slik å kunne ta perspektivet til forskningsdeltakeren. Dette er det Husserl, gjengitt i Moustakas (1994), referer til som epoche. van Manen (1997) hevder derimot at det er en umulighet ikke å tolke, selv om det er et mål å få tak i deltakernes rene beskrivelser av et fenomen. Det er aldri noen garanti for at vi kan forstå andre menneskers erfaringer fullt ut, uansett om de ord vi bruker til å beskrive et fenomen er de samme. All beskrivelse er tolking. Allerede før jeg startet min datainnsamling, hadde tolkningen begynt i form av at jeg foretok et valg av tema jeg fant interessant og samfunnsnyttig. Creswell (2007) forstår van Manens tanker dit hen at ettersom forskeren allerede på forhånd har en mening og kunnskap om fenomenet som skal undersøkes, vil forskningen dermed bli en forhandling mellom forskjellige meninger.

Innenfor hermeneutisk fenomenologisk tilnærming er det fokus på å forstå helheten. Dersom en skal finne en helhet, må forsker strebe etter å forstå det press omkringliggende strukturer påfører vår opplevelse av et fenomen, for deretter sette fenomenet inn i en større sammenheng. Geertz (2000) framhever verdien av det han kaller tykke beskrivelser. Tykke beskrivelser handler om å legge til en fortolkende dimensjon ved å sette datamaterialet i en større sammenheng. Slik oppnås rikere forskningsmateriale. Jeg opplever at hermeneutisk fenomenologisk tilnærming til forskning ivaretar behovet for å beskrive forskningsdeltakernes uttalelser vedrørende kriterier for ivaretagelse av livskvalitet. I tillegg anerkjenner jeg at i mitt forsøk på å forstå helheten i deltakernes erfaringer vil jeg ikke komme utenom tolkningsaspektet. I denne forskningsteksten vil det for eksempel være viktig å se asylsøkeres kriterier for ivaretagelse av livskvalitet i lys av de eksisterende strukturer som innskrenker eller utvider mulighetene for ivaretagelse av livskvalitet i en asylsøkerstilværelse.

3.4 Halvstrukturert intervju som datainnsamlingsverktøy.

For utforske forskningsdeltakerne opplevelser og hvordan de forstår egne erfaringer er intervju en godt egnet metode innenfor kvalitativ forskning (Thagaard, 2010, van Manen 1997). Creswell (2007) framhever også intervju som mulig innsamlingsmetode innenfor fenomenologisk tilnærming til forskning, der målet er å oppnå dypere kunnskap omkring et fenomen, ved bruk av få forskningsdeltakere.

3.5 Forberedelser til intervjuene

Forberedelsene til min datainnsamling startet allerede høsten 2010. Da begynte forskningsspørsmålet å ta form. Selve temaet, asylsøkere og livskvalitet, har vært en interesse helt siden oppstarten på masterstudiet. Jeg ringte til et asylmottak der jeg presenterte mitt prosjekt og fikk hjelp til å skaffe forskningsdeltakere til studien min.

Asylsøkere befinner seg i en sårbar posisjon, og det var nødvendig å forsikre seg om at prosjektet ble utført på en forskningsetisk tilfredsstillende måte. Før jeg tok fatt på datainnsamlingen, søkte jeg Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for å få prosjektet mitt godkjent (Vedlegg 4) Informasjonsskriv ble sendt til forskningsdeltakerne (Vedlegg 2). Dette ble skrevet på norsk og engelsk for å sikre i størst mulig grad at forskningsdeltakerne forstod innholdet. I dette skrevet informerte jeg om forskningen og deres rettigheter som deltakere i prosjektet. I tillegg ble det sendt ut skjema for informert samtykke som både jeg og forskningsdeltaker skulle skrive under på (Vedlegg 3). Jeg kontaktet også tolketjeneste og fikk bestilt tolk til intervjuet som krevde dette.

3.6 Forskningsdeltakerne

Ifølge Patton (2002) er det ingen faste regler for utvalgsstørrelser innen kvalitativ forskning. Størrelsen avhenger av blant annet av hva en vil finne ut og hva slags begrensninger som foreligger vedrørende tid og ressurser. Jeg valgte å intervju tre asylsøkere, delvis på grunn av begrensninger på oppgaven vedrørende lengde og delvis fordi jeg kun hadde et semester til rådighet. Flere forskningsdeltakere kunne bydd på utfordringer med hensyn til å oppnå dypere forståelse av deltakernes opplevelse av fenomenet livskvalitet. Jeg var bekymret for at jeg da kun ville skrape overflaten og ikke få fram den helheten som er målet ved hermeneutisk fenomenologisk tilnærming. Silverman (2006) hevder at hensiktsmessige utvalg er vanlig innenfor kvalitativ forskning. Deltakerne oppfyller da noen kriterier som gjør at de er i bedre stand til å si noe om det aktuelle temaet enn andre. De tre forskningsdeltakerne er over 18 år og befinner seg i en asylsøkersituasjon, de har altså ennå ikke fått oppholdstillatelse i Norge. Jeg valgt å intervju to menn og en kvinne for å få fram begge kjønns opplevelse av livskvalitet i den livssituasjonen de er i nå. De to mennene snakker engelsk, mens kvinnen verken snakker engelsk eller norsk. Å intervju en som ikke behersket engelsk eller norsk var et bevisst valg fra min side, for å få fram et mer helhetlig bilde på hva slags utfordringer en asylsøkersituasjon kan innebære. På dette tidspunktet ser jeg det som viktig at du som leser

stifter bekjentskap med forskningsdeltakerne. Resten av underkapittelet vies en kort presentasjon av de tre deltakerne.

Navid

Navid er midt i 20-årene. Han kommer fra Iran og har bodd tre år i Norge. Han er beboer ved mottaket. Han snakker engelsk, men ikke norsk. Engelsk ble dermed benyttet under intervjuet. Han har utdannelse innen IT, og ønsker en videreutdanning innen dette feltet. Han har fått sitt tredje avslag på asylsøknaden, og venter derfor på å bli sendt ut av Norge. Han har anket denne beslutningen, men vet ikke om de vil se på hans sak en gang til. Ettersom han forteller om at han fortsatt har sin sak inne til behandling og dermed lever en asylsøkerlivsværelse, vil jeg i denne oppgaven referere til han som en asylsøker på lik linje med de to andre deltakerne.

Ben

Ben, er i midten av 30-årene og kommer fra Liberia. Han kom til Norge for seks måneder siden. Han snakker engelsk, men ikke norsk. Også dette intervjuet ble foretatt på engelsk. Han bodde tidligere på et annet mottak. På det tidspunktet intervjuet ble gjennomført hadde han vært beboer ved dette mottaket i omtrent en måned.

Leila

Leila er i 20-årene og kommer fra Afghanistan. Hun har bodd i Norge i to år. Hun bor i en leilighet utenfor mottaket sammen med sin mann og datter. Datteren går på barnehage i nabolaget der de bor. Hun har bodd i Norge i 2 år. Hun snakker ikke engelsk eller norsk og det ble derfor benyttet tolk under intervjuet

3.7 Utforming av intervjuguide

Et halvstrukturert intervju framhever at det er et formål med intervjuet, og at intervjusamtalen må styres av forskningstema. For å dekke dette formålet kan en intervjuguide utformes før intervjuene starter (Vedlegg 1). Temaene er da fastsatte, og forslag til åpne spørsmål kan foreligge (Kvale og Brinkmann, 2009, van Manen, 1997). Jeg valgte å utforme åpne spørsmål som dekket temaene i intervjuguiden. Planen var å stille de samme spørsmål til alle de tre forskningsdeltakerne, men rekkefølgen var ikke nøye fastsatt på forhånd ettersom jeg ønsket at det skulle være rom for å gå inn på de temaer som dukket opp underveis. Intervjuguiden var ment som en støtte jeg kunne lene meg på for slik å være sikker på at den felles erfaringen, som er viktig innenfor hermeneutisk fenomenologi, kom fram. Jeg ville også ha en tryggere

ramme rundt intervjusituasjonen for min egen del, ettersom jeg er relativt fersk når det gjelder å utføre intervju. van Manen (1997) hevder at mange uerfarne forskere legger opp til svært åpne intervju uten tilstrekkelig utforskning av hva slags intervjuteknikk som best vil belyse forskningsspørsmålet. En kan da risikere at intervjuene flyter ut i en sideelv og aldri kommer inn i rett leie. Forskeren kan dermed stå i fare for ikke å få besvart forskningsspørsmålet.

To av intervjuene skulle foretas på engelsk. Dette er et språk som verken er mitt eller forskningsdeltakernes morsmål, og jeg opplevde det som nødvendig at spørsmålene ble lagt på et konkret nivå som i størst mulig grad kunne forhindre misforståelser eller forvirring omkring meningsinnhold. Det ene intervjuet krevde, som nevnt, bruk av tolk. Dette var en ny situasjon for meg. Jeg hadde her stor nytte av min kontaktperson som gav gode råd, eksempelvis da det gjaldt viktigheten av å stille korte, presise spørsmål. Disse spørsmålene skulle også være utformet på en slik måte at det var mulig for tolken å formidle meningen i hvert spørsmål til forskningsdeltaker så presist som mulig.

Dalen (2004) framhever fordelene av å få øvd seg på det å være i intervjusetting. Før oppstarten av intervjuene testet jeg ut intervjuguiden med å foreta et prøveintervju. Jeg opplevde dette som nyttig. Jeg oppdaget hvilke spørsmål som fungerte godt og hvilke spørsmål som kunne skape misforståelser. Dalen (2004) anbefaler at forsker etter prøveintervjuet reflekterer over de spørsmål som fungerte godt og de som ikke var fullt så vellykkede. En annen viktig erfaring fra prøveintervjuet var at det forberedte meg på at et intervju ikke kan regisseres ned til hver minste detalj. Det var derfor betryggende i selve intervjusituasjonen å føle at dette var en situasjon jeg hadde vært gjennom før. Det var en fordel å få øve meg på forhånd på å beholde roen og være tålmodig i intervjusituasjonen.

3.8 Gjennomføring av intervju

Intervjuene ble gjennomført på et oppholdsrom tilknyttet mottaket, og hadde en varighet på mellom en til to timer. Rommet lå skjermert til slik at ingen kunne høre hva vi pratet om. Dette var en betingelse jeg satte for å gjøre det tryggere for forskningsdeltakerne å snakke fritt. Jeg begynte hvert intervju med å fortelle hvem jeg var og klargjøre min rolle som student, samt å åpne opp for spørsmål dersom de hadde noen. Berg og Sveaass (2009) understreker viktigheten av å være klar over at asylsøkere befinner seg i en sårbar livssituasjon og at mange har opplevd vanskelig ting i fortiden. Jeg understreket hva deres rettigheter var og fortalte litt rundt bruken av båndopptaker. Vi snakket litt om informasjonsskrivet og skjema

for informert samtykkes. For meg var det viktig å sjekke ut om vi hadde felles forståelse vedrørende innholdet. I tillegg fortalte jeg om mulighetene for klausulering. Alle tre sa at dette ikke ville bli nødvendig, men jeg gjentok allikevel muligheten for dette også etter intervjuet. Jeg understreket også min kontaktadresse slik at de kunne ta kontakt med meg eller med min kontaktperson om de hadde spørsmål eller ville trekke seg. Kvale og Brinkmann (2009) nevner de første minuttene som kritiske i et halvstrukturert intervju. Dersom forskningsdeltakeren skal snakke om egne følelser, vil det være viktig at forsker viser at hun lytter, er interessert i og respekterer forskningsdeltakeren. Ettersom jeg var opptatt av å forstå forskningsdeltakernes opplevelse og erfaring av fenomenet livskvalitet, fant jeg det mest nyttig å benytte meg av grunnleggende lytteferdigheter (Ivey et al. 2009). Jeg var opptatt av å speile kroppsspråk, samt å lytte til forskningsdeltakeren. Dette refereres til, ifølge Kvalsund (2006), som passiv lytting og kan være til hjelp for å få med helheten i det som blir sagt, ved at forskeren konsentrerer oppmerksomhet rundt det deltaker sier. Jeg benyttet meg i tillegg av det Rubin og Rubin, i Thagaard (2009), betegner som prober. Prober er oppmuntring til den som intervjues om å gå dypere inn på temaet det snakkes om. Oppfølgingsspørsmål, nikk, smil eller korte tilbakemeldinger i form av ordet *ja* eller *mhm*. Jeg hadde også nytte av å reflektere følelser (Kvalsund, 2006). Jeg fulgte for eksempel ofte opp med spørsmål av karakteren “*Hvordan opplevdes dette?*” “*Hvordan føles dette for deg?*”.

4. Analyse av datamaterialet

4.1 Fortolkende fenomenologisk analyse

Fortolkende fenomenologisk analyse egner seg godt dersom utvalget er lite (Smith & Osborn, 2003). I tråd med det å ha en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming til forskning (van Manen, 1997) er det innenfor fortolkende fenomenologisk analyse et mål å komme så nært forskningsdeltakernes perspektiv som mulig. Det anerkjennes allikevel at for å forstå kompleksiteten i hvordan mennesker skaper mening i sin sosiale og psykologiske verden, må forskeren inngå i et fortolkende forhold til teksten, i mitt tilfelle det transkriberte materialet fra intervjuene. Både likheter og nyanser i de tre forskningsdeltakernes uttalelser er interessante for å finne ut hva forskningsdeltakernes erfaringer rundt fenomenet livskvalitet betyr for dem.

Allerede under intervjuene begynte tankene å spinne rundt hva som kunne være betydningen av det forskningsdeltakerne delte med meg. En analytisk tilnærming som i best mulig grad

ivaretar en åpenhet til temaet samtidig som det anerkjenner at det å finne helheten, ved å trekke det opp på et teoretisk nivå, alltid innebærer tolkning viste seg derfor som et nyttig verktøy for meg. Smith og Osborn (2003) understreker viktigheten av at de tolkninger forskeren gjør, ved å trekke inn aktuell teori om temaet, alltid skal være fundert i datamaterialet. Jeg hadde på forhånd opparbeidet meg en teoretisk forståelse av hva fenomenet livskvalitet kunne innebære og arbeidet derfor aktivt for å legge dette til side da analyseringen av det transkriberte datamaterialet skulle påbegynnes.

4.1.1 Kategorisering

Det er verdt å legge seg på minnet at Smith og Osborn (2003) understreker at det å bedrive kvalitativ analyse er en personlig prosess. Analysemetoden skal ikke brukes som en ufravikelig oppskrift, men heller som en inspirasjon.

Det anbefales at hvert intervju i første omgang analyseres hver for seg. Dette er for å forstå det subjektive og unike med hver av forskningsdeltakernes opplevelse for så å arbeide seg opp til mer generelle kategorier (Smith & Osborn, 2003). Jeg startet den konkrete analysen med transkribering av materialet. To av intervjuene ble foretatt på engelsk. Dette språket er, som nevnt tidligere, verken mitt eller forskningsdeltakernes morsmål, og jeg fant det nødvendig å bruke god tid for å sikre nøyaktigheten i gjengivelsen. Ifølge Dalen (2004) kan bruk av tolkby på ekstra utfordringer ved transkribering. Dersom deltakerens uttalelser blir oversatt til engelsk som igjen skal oversettes til norsk av forskeren, foregår tolking gjennom tre ledd, og forvirring rundt meningsbetydning kan oppstå. I mitt tilfelle foregikk tolking mellom norsk og Leilas morsmål. Jeg opplevde kommunikasjonen mellom meg og tolken som god og at det var rom for å ta seg god tid. Han var flink til å si ifra dersom noe virket utydelig, og dersom han opplevde at det var vanskelig å oversette enkelte spørsmål. Jeg synes allikevel det er viktig å anerkjenne at misforståelser kan ha forekommet og at mening derfor kan ha gått tapt. Smith og Osborn (2003) framhever viktigheten av å lese gjennom det transkriberte materialet flere ganger. Ved hver gjennomlesning vil det mest sannsynlig dukke opp noe som gir ny innsikt vedrørende datamaterialet. Venstre kolonne på det transkriberte materialet kan brukes til å trekke ut viktige stikkord fra det forskningsdeltakeren har sagt eller tonefall, motstridende uttalelser og gjentakelser. Jeg valgte å benytte meg av stikkord direkte fra datamaterialet der jeg forsøkte å trekke fram meningen i hvert av svarene forskningsdeltakerne gav. Jeg tolket ikke kroppsspråk eller tonefall for å minske mulighetene for feiltolking. På dette stadiet av

analysen ble alle utsagn behandlet som likeverdige for slik å ivareta helheten i deltakernes erfaringer. Dette anbefales også av Smith og Osborn (2003).

Det neste steget forsker kan ta, er å gripe tak i temaer som synes å utmerke seg. Disse noteres på høyre side av den transkriberte teksten og kan bære preg av et mer abstrakt språk med røtter i aktuell teori. Det er essensielt at disse temaene er fundert i teksten ved at en lett kan se sammenhengen mellom de begynnende temaene og det transkriberte materialet (Smith & Osborn, 2003). Ved å arbeide direkte med det transkriberte materialet så jeg hele tiden forbindelsen mellom stikkordene som var trukket ut, deltakernes uttalelser og temaer som bar preg av teori, som ble notert ned til høyre for deltakernes uttalelser. Målet med de teoretiske termene var å fange meningen i det aktuelle avsnittet eller den aktuelle uttalelse.

Datamaterialet ble fortsatt behandlet likeverdig ved at hver uttalelse gikk gjennom denne prosessen.

Lenger ut i analysen vil forskeren fjerne seg noe mer fra den direkte teksten og over på de mer abstrakte tema som er utviklet. De stikkord som er notert bak temaene kan derfor være til god hjelp for å beholde nærheten til teksten (Smith, Larkin, & Flowers, 2009) Smith og Osborn (2003) hevder at forskeren på dette tidspunktet kan begynne å identifisere temaer på tvers av forskningstekstene. Smith et al. (2009) understreker at forskeren etter analysen av det første intervjuet er farget at de resultater som hun allerede har funnet. Som nevnt hadde jeg allerede før transkriberingen begynte, flere tanker om hva som kunne være sentrale temaer, for alle deltakerne. Jeg hadde arbeidet aktivt for å nullstille meg til hver av de transkriberte tekstene og opplevde dette som nyttig for å forhindre at viktige temaer og nyanser mellom forskningsdeltakernes opplevelser ikke skulle gå tapt.

På dette tidspunktet samles de temaer som har noe til felles med hverandre i egne bolker der hver bolk representerer et endelig overordnet tema som er teoretisk forankret. De temaene som ikke blir tilstrekkelig dekket i det transkriberte materialet, kan droppes her dersom beskrivelsene ikke er rike nok. Dette betegnes som reduksjon av datamaterialet. Rike beskrivelser handler ikke nødvendigvis om hvor ofte temaene dukker opp i intervjuene, men hvor fyldige beskrivelsene av temaet er eller hvorvidt forskjellige aspekt av temaet belyses i datamaterialet. Med over 60 sider transkribert tekst fant jeg det nyttig å beholde stikkordene bak temaene for slik å forsikre meg om at de endelige temaene jeg knyttet sammen fra de tre transkriberte materialene, samsvarte. Dette gjorde det også enklere å finne fram i eget

datamateriale. Selv om jeg på dette tidspunktet arbeidet mye med de abstrakte begrepene jeg hadde utviklet, bevegde jeg meg stadig tilbake til det transkriberte materialet for å sjekke ut, i best mulig grad, om mine tolkninger stod i samsvar til beskrivelsene forskningsdeltakerne gav av egen opplevelse.

4.2 Etiske hensyn i analyseprosessen

Ifølge Postholm (2010) er det innenfor kvalitativ forskning grunnleggende at forskeren under forskningsprosessen hele tiden er seg bevisst etiske hensyn. Forskningsdeltakernes integritet må ivaretas i alle stadier av forskningsarbeidet, ikke minst under analysen datamaterialet.

4.2.1 Formelle retningslinjer

Dybdeintervju som metode for innsamling av data innebar, et nært samarbeid mellom meg og forskningsdeltakerne. De fortalte meg om personlige erfaringer vedrørende en utfordrende livssituasjon. Dette stilte noen etiske krav til meg som forsker. Forskningsetiske grunnprinsipper slik de er vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har vært en viktig rettesnor for meg. Spesielt med hensyn til de formelle aspekt som må være til stede, før en kan entre forskningsstedet, men også vedrørende det grunnleggende kravet NESH (2009)⁵ setter til det å ha respekt for menneskeverdet. Før jeg startet opp med intervju, samlet jeg inn erklæring om informert samtykke (vedlegg 3). Der står det blant annet at deltakerne på hvilket som helst tidspunkt kan trekke seg fra studien uten å oppgi noe grunn. Dette er i tråd med NESHs (2009) anbefalinger. Både forskningsdeltakerne og jeg skrev under på denne. For at forskningsdeltakerne skulle ha en klar forståelse av hva de skrev under på, delte jeg også ut et informasjonsskriv (Vedlegg 2) der jeg blant annet fortalte om anonymisering, konfidensialitet og bruk av båndopptaker. NESH (2009) understreker forskningsdeltakerens rett til vern av privatliv, og personopplysninger skal dermed behandles konfidensielt slik at deltakerne framstår som anonyme i forskningsteksten. Jeg løste dette ved å ha båndopptak og personopplysningen i et låst skap, samt at disse båndopptakene ble slettet i det analyseprosessen var over. I tillegg er deltakerne anonymisert ved at alle har fiktive navn, og jeg vurderte hele tiden hvorvidt det de sa kunne gjøre det lett å identifisere dem. Jeg understreket også, slik som NESHs etiske retningslinjer legger vekt på, at deltakelsen er frivillig.

⁵ <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

For å forsikre meg om at vi hadde lik forståelse av innholdet i informasjonsskriv og samtykkeerklæring, startet jeg hvert intervju med en samtale rundt dette. Jeg brukte også tid på å klargjøre min egen rolle, og understrekte blant annet at jeg ikke arbeidet for UDI i tilfelle dette kunne være noe de var bekymret for. Asylsøkere befinner seg i en situasjon som oppleves usikker, og jeg ville ikke at de skulle være redde for at intervjuet kunne ha noe påvirkning på utfallet av deres asylsøknad. Jeg avsluttet også intervjuene med en repetering av min rolle og hva som ville skje med båndopptakene. Postholm (2010) understreker at dersom et forskningsprosjekt inneholder personopplysninger, skal prosjektet før datainnsamling starter søkes om å bli godkjent hos NSD, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (Vedlegg 4). Jeg gjorde dette og fikk prosjektet godkjent før jeg utførte intervjuene.

4.2.3 Forskerrollen

Fra første øyeblikk vil forskeren påvirke forskningsprosessen med sin subjektivitet i form av tidligere erfaringer og sin teoretiske kunnskap om fenomenet. En forsker entrer altså aldri forskningen med blanke ark, og kan således sies å være det viktigste forskningsinstrument innenfor kvalitativ forskning. Forskeren må da bringe holdninger og verdier fram i lyset, og slik gjør dem eksplisitt (Creswell, 2007, Postholm, 2010, Thagaard, 2009). Mitt engasjement og interessen for flerkulturelt arbeid har vært til stede i flere år. Jeg har i to år vært medlem i en frivillig organisasjon. Der har jeg arbeidet med ungdom som befinner seg i en asylsøkersituasjon. Situasjonen for asylsøkere i Norge er altså noe som ligger meg nært. Gjennom flere uformelle samtaler med ungdommene har jeg fått servert små glimt av deres hverdag og hva de tenker på. Dette har vært en motivasjonsfaktor hos meg når det gjelder valg av forskningstema. Før intervjuene ble påbegynt og den påfølgende analysen ble satt i gang har jeg lest mye teori og tidligere forskning om temaet livskvalitet. Dette har gjort at jeg på forhånd hadde en teoretisk forforståelse av at livskvalitet henger sammen med evne til å handle i verden og til å ha kontroll over eget liv (Freire, 1999, Macmurray, 1932,1957, Rogers 1961, 1965, van Deurzen, 1999). Inn i intervju og analyseprosess hadde jeg altså med en teoretisk erfaring og en praktisk erfaring fra frivillig arbeid. Forskere innenfor kvalitativ forskning vil alltid nærme seg forskningen med et eller flere verdenssyn som referanseramme. Verdenssyn handler om måter å forstå verden på. Problemstillingen min og den teoretiske ryggsekken jeg bærer med meg, gir en pekepinn på hvilke to verdenssyn jeg føler en tilhørighet til. Innenfor det sosialkonstruktivistiske verdenssyn er målet å la informantens livsverden være førende i forskningen framfor fastsatt teoretisk grunnlag. Som forsker skal

man lete etter kompleksiteten og de mange forskjellige meninger som eksisterer om et fenomen. I tillegg er jeg opptatt av at forskningen skal kunne være med å skape debatt rundt det aktuelle tema, ved at mennesker som på grunn av marginalisering eller undertrykking ikke i tilstrekkelig grad får sin stemme hørt i det offentlige rom, skal synliggjøres. Creswell (2007) bruker det engelske ordet *advocacy* for å forklare dette verdenssynet. Dette kan oversettes med at forskningen kan fungere som et talerør for forskningsdeltakerne (Creswell, 2007).

Et seks år langt studieløp, der store deler av utdanningen har vært teoretisk rettet mer enn praktisk, har bidratt til at jeg kjapt tar på de teoretiske brillene. Å opptre kultursensitivt, ved ikke å presse eget verdenssyn på deltakerne, blir derfor et viktig etisk aspekt (Ivey et al. 2009). En praktisk konsekvens av dette er at noe teori har blitt forkastet, og at ny teori har kommet til underveis på bakgrunn av det innsamlede datamaterialet. Jeg har arbeidet aktivt for å vise leseren av forskningsteksten hva som er egne tolkninger og hva som er tatt direkte fra teksten.

4.3 Kvalitet i studien

Reliabilitet, validitet og generalisering er opprinnelig begrep med rot i positivistisk kvantitativ forskning (Dalen, 2004, Gibbs, 2007, Silverman, 2006). Reliabilitet handler om hvorvidt en annen forsker kunne oppnådd samme resultat ved bruk av samme måleinstrument. Validitet handler i sin enkleste form om hvorvidt det måleinstrumentet som benyttes måler det forskeren er ute etter å måle. Generalisering har, ved å bruke kvantitative standarder, handlet om hvorvidt forskningens resultater kan være universelt gjeldende. Innenfor kvalitativ forskning er det som nevnt et fokus på at det finnes flere sannheter og at kunnskap som produseres avhenger av den aktuelle konteksten (Creswell, 2007). Det er derfor enkelte innenfor kvalitativ forskning tar fullstendig avstand fra begrepene reliabilitet, validitet og generalisering.

Fog (2004) argumenterer for å bruke pålitelighet i stedet for reliabilitet, og gyldighet i stedet for validitet. Hun er opptatt av å beholde noe av kjernen i begrepene samtidig som hun erkjenner at den rigide betydningen av reliabilitet og validitet, som skissert i forrige avsnitt, ikke er nyttig innenfor kvalitativ forskning. Fog (2004) hevder at det å reprodusere en samtale er en umulighet, men at forskeren kan sikre påliteligheten ved at forskningsprosessen gjøres så gjennomiktig som mulig for leseren av forskningsresultatet. Gjennomiktighet handler om å synliggjøre de prosesser som har foregått under intervjusituasjonen ved å redegjøre for egne fordommer og følelser i intervjusituasjonen og at forskeren slik anerkjenner egen påvirkning

på intervjusituasjonen. I tillegg handler gjennomsiktighet om å redegjøre for hele den forskningsmessige framgangsmåten ved at den teoretiske forståelse som ligger til grunn for tolkning av forskningsresultatene også gjøres eksplisitt. I forhold til eget forskningsprosjekt vil det være nyttig å reflektere rundt hvorvidt min rolle som intervjuer, blant annet min bruk av båndopptager, kan ha gjort at forskningsdeltakerne har svart annerledes enn de ville ha gjort i en mer uformell samtale. Andre intervjuer asylsøkere har vært gjennom er asylsintervjuet som blir utført av politiet, og det kan derfor være en mulighet for at situasjonen oppleves ubehagelig for deltakerne. Fog (2004) trekker også fram behovet for å gå i dybden dersom motsetninger i forskningsdeltakerens uttalelser oppdages.

Fog (2004) ser gyldighet som erstatning for validitetsbegrepet. Gyldighet handler om de resultater jeg kommer fram til kan sies å være pålitelig i forhold til ytre krav. Gyldighet handler om hvorvidt forskningsresultatet er “intersubjektivt akseptabel” (Fog, 2004, s.193). Dette handler om at forskningen blant annet bør kunne si noe nyttig om det aktuelle forskningsfeltet og at lesere av forskningsteksten må “kjøpe” det som står der. Som forsker kan det være verdt å stille seg følgende spørsmål for å sjekke hvorvidt studien kan sies å være gyldig: *Har jeg forholdt meg til materialet på en lojal måte?* Egne tolkninger av temaer og hva som er direkte sitater må gjøres eksplisitt. Thagaard (2009) hevder at validiteten på forskningen er avhengig av at forskeren må gå gjennom grunnlaget for egne tolkninger. Dersom jeg kommer fram til et forskningsresultat som avviker veldig fra den kunnskapen jeg allerede besitter når det gjelder asylsøkere og fenomenet livskvalitet, kan det være nyttig å se på forskningsmaterialet en gang til for å undersøke hvorvidt jeg som person har påvirket analysen eller intervjuet på en systematisk måte. Her er det viktig at forskerens posisjonering i forhold til forskningsdeltakerne tas med i betraktningen. Dette handler om jeg er knyttet til det miljøet som studeres, eller er jeg en utenforstående. I tillegg kan det være nyttig å lese andre studier av samme fenomen for å se om tolkningene bekrefter hverandre eller ikke.

Silverman (2006) understreker at selv om det ikke innenfor kvalitativ forskning er en tro på universell generalisering, må forskeren fortsatt ha som kriterium at forskningen skal ha relevans for mennesker utenom forskningsdeltakerne. Kvale og Brinkmann (2009) er også opptatt av hvorvidt den kunnskapen som er skapt mellom forskningsdeltaker og forsker kan overføres til kontekster lik forskningskonteksten. Thagaard (2009) hevder forskningen bør ha relevans utenfor den aktuelle studien og mener derfor at overførbarhet er et mer fruktbart begrep enn generalisering innenfor kvalitativ forskning.

5. Drøfting og resultater

Jeg vil nå presentere funnene fra forskningsintervjuene samt knytte disse opp mot en teoretisk referanseramme. Jeg har valgt å gjøre dette under ett, for slik og kunne koble delene (forskningsdeltakernes uttalelser) opp mot en helhet, ved å knytte uttalelsene direkte til teori jeg opplever at belyser deres uttalelser. Smith og Osborn (2003) hevder at det på dette stadiet brukes sitater fra råmaterialet for å belyse temaene, og deres forhold med teori. På dette stadiet er analysen langt fra ferdig, selv om kategoriene er funnet. Analysen vil være i stadig utvikling etter hvert som drøftingen tar form. Mine kategorier har blitt utviklet underveis i drøftingen og jeg opplever at de fire hovedkategoriene som er utviklet, til sammen, illustrerer det jeg opplever som sentralt i forskningsdeltakernes opplevelse av- og kriterier for ivaretagelse av egen livskvalitet. Sentralt i funnene og gjennomgående i drøftingen av alle fire kategorier er handlingsfrihetens betydning for livskvalitet. Kategoriene inneholder alle refleksjoner rundt dette temaet. Kategoriene er: *Asylsøker tilværelse som en liminalfase*, *Handlingsfrihet*, *Anerkjennelse*, og *Marginalisering*. Alle kategorier har underkategorier som belyser forskjellige aspekter ved hovedkategorien. Kvalitativ forskning er en syklisk prosess, der det er vanlig å arbeide med flere deler av forskningsteksten parallelt. Teori og analyse kan dermed endre seg underveis i forskningen (Thagaard, 2009). Selv om jeg hovedsakelig benytter teori som allerede er redegjort for, har jeg valgt å bringe inn ny teori der jeg opplever at resultatene krever dette. Teorikapittelet representerer en bakgrunn en kan forstå fenomenet livskvalitet mot. Den nye teorien som bringes inn har til hensikt og komplementere og å utfylle den teorien som allerede er skissert og slik kaste nytt lys over forskningsdeltakernes opplevelse av egne erfaringer.

To av intervjuene foregikk på engelsk, som jo verken er mitt eller forskningsdeltakernes morsmål. Jeg så det derfor som nyttig å sørge for at sitatene i størst mulig grad er grammatisk korrekte, for at eventuelle feil i uttale ikke skulle ta bort oppmerksomheten fra deltakernes uttalelser. De er forandret minimalt, og jeg vurderer det dithen at meningen er bevart. Følgende klammer; [] brukes for å synliggjøre min stemme som intervjuer i de sitater dette gjelder. Jeg har også valgt å redegjøre for noen uttalelser som en del av den løpende teksten, i stedet for bruk av sitater for å sikre flyt. Dette er gjort der uttalelsene er lange, men allikevel rommer poeng som er viktige for analysen. Der dette er gjort skal det komme klart fram.

5.1 Asylsøker tilværelse som en liminalfase

Det ser ut til at et sentralt aspekt ved å leve i en asylsøker tilværelse er opplevelsen av å befinne seg i en mellomfase. De befinner seg i en situasjon der de venter på at andre skal ta avgjørelser, som oppleves som svært avgjørende for deres framtid. Felles for alle tre er at de venter på svar på hvorvidt asylsøkeren innvilges, og denne ventetiden oppleves som utfordrende og usikker.

Å leve i en tilværelse av usikkerhet, er den første underkategorien. Her vil drøfting sentreres rundt opplevelsen av manglende mulighet til å påvirke egen framtid, og utfordringer med henhold til dette. Freire (1999) og Rogers (1961) vil være til hjelp for å belyse dette. For å synliggjøre opplevelsen av å befinne seg i en mellomfase vil hovedsakelig Turners (1970) teori om liminalfasen benyttes. For lettere å takle ventetiden uttrykker forskningsdeltakerne et ønske om leve mer aktive liv. Dette vil settes i sammenheng med van Deurzens (1999) understreking av behov for mening i egen tilværelse og Rogers (1965) tanker om viktigheten av å få brukt eget potensial. Den neste underkategorien handler om behovet for å dekke det jeg ser på som deltakernes primærbehov: *Ønsket om å få avklart nåværende livssituasjon*. Her problematiseres det å leve lenge i en mellomfase, og hvordan dette kan påvirke et menneske negativt. Gestalterapi, med fokus på å få dekket de behov som oppleves som de primære her og nå, bidrar til økt forståelse av dette (Clarkson, 2004). Forskningsdeltakerne uttaler seg om hvordan det og ikke ha fått svar på søknad påvirker andre deler av livet deres. van Deurzen (1999) anerkjennelse av at menneskets erfaringer danner en helhet i form av at negative opplevelser i en eksistensiell dimensjon påvirker en annen dimensjon benyttes her. I tillegg er Levines (1997) tanker til hjelp for å forstå hvorfor liminalfasen oppleves negativt, og ikke som en mulighet for utvikling, av forskningsdeltakerne.

5.1.1 Å leve i en tilværelse av usikkerhet

De tre forskningsdeltakerne beskriver ventetiden som vanskelig. Framtida oppleves usikker og de føler de befinner seg i en mellomfase de ikke vet utfallet av, og der deres framtid skal avgjøres av andre mennesker. Denne manglende innvirkning på egen framtid oppleves tungt. De vet verken om de får bli, om de må dra eller når de får svaret på dette. Jeg vil hevde at alle tre opplever denne situasjonen som negativ. Leila forteller at hun og familien har fått første avslag på asylsøknaden, og beskriver en tilværelse der hun ikke vet hva morgendagen vil bringe. Dette gir utfordringer ved utførelse av hverdagslige gjøremål samt at det påvirker henne på det indre plan:

Vi har en uviss framtid, så dette påvirker livskvaliteten negativt. Når vi for eksempel er ute på handletur og det er noe jeg trenger som jeg må kjøpe, så tenker jeg over at det ikke er sikkert jeg er her neste uke eller neste år. Det gjør at jeg ikke kjøper det jeg trenger per i dag... Ikke å vite hva som skjer med oss i framtida... Å ikke vite hva som skjer neste år gir en tomhetsfølelse rett og slett. En vet ikke helt hvor enn befinner seg (L: 6).

Hennes livssituasjon kan sies å vanskeliggjøre en utvikling mot det Rogers (1965) refererer til som selvaktualisering, som handler om å være i stand til å ta de valg som påvirker eget liv. Jeg forstår Leila dithen at hun ønsker en framtid hun kan forutse, og styre selv i enda større grad enn hva hun gjør på nåværende tidspunkt. Leilas uttalelser kan dermed tolkes som et behov for økt selvbestemmelse i form av å kunne ta valg i egen hverdag. Dette behovet ser ikke ut til å møtes. Rogers (1961) hevder at dersom et menneske opplever liten grad av selvaktualisering vil dette påvirke den måten en oppfatter seg selv på, negativt. Leila forteller om en tomhetsfølelse, der hun befinner seg i et slags ingenmannsland. Dette er noe Ben også gir uttrykk for når han forteller om å være i en overgangsfase, han ikke vet når ender:

I'm on a journey or some sort of transit. You never reach where you are going... You don't know where you are going... You never feel balanced or free if you don't get there... So, it has affected me. I don't know what will happen tomorrow... Maybe the people in Norway don't want me to live here. So I become afraid of what tomorrow might bring... This [Norway] is not my place and I don't know if the people accept me. So that is ... ehm...It's difficult (B: 7).

Ben forteller om opplevelsen av å være på en reise der han ikke har nådd målet. Det kan se ut som dette har negative følger for hans frihetsfølelse. Frihet handler, ifølge Freire (1999), om en mulighet til å ha kontroll over eget liv. Ben vet ikke selv når denne reisen vil være over og hvor den ender. Dette er et aspekt ved egen tilværelse han ikke har noe kontroll over. Ben ser også ut til å koble egen uvisshet om hvorvidt han får oppholdstillatelse sammen med aksepten av han som enkeltmenneske. Selv om behandlingen av asylsøknaden ikke foretas av beboere i nærmiljøet kan det virke som at Ben opplever en sammenheng mellom den holdning den jevne nordmenn har ovenfor han og manglende svar på asylsøknaden. Ifølge Turner (1970), karakteriseres liminalfasen av å befinne seg midt mellom det gamle og det nye. For å overskride liminalfasen må individenes nye rolle i samfunnet aksepteres.

Forskningsdeltakerne har, alle sammen, forlatt eget opprinnelsesland og reist til Norge. Der er alle tre i en prosess der de søker oppholdstillatelse. De lever i et samfunn de formelt ikke er en del av, og aksepten i form av oppholdstillatelse har de enda ikke fått. På bakgrunn av disse refleksjonene og Ben og Leilas uttalelser, vil jeg hevde at paralleller kan trekkes mellom Turners (1970) forståelse av begrepet liminalfase og livssituasjonen til forskningsdeltakerne.

Et tema jeg opplevde som gjennomgående i alle tre intervjuer, er opplevelsen av at de ikke vet utfallet på egen framtid og de konsekvenser dette har for dem. Navid har fått sitt tredje og endelige avslag på asylsøknaden. Han forteller at han har levd i denne usikkerheten lenge, og ser ikke noen annen mulighet enn å vente. Jeg det tolker Navids usikkerhet som noe som gjør det vanskelig for han å være handlende subjekt i eget liv (Freire, 1999), rett og slett fordi han opplever kontrollen over framtiden som utenfor han selv:

I have to stay in my room... just looking at the wall... counting seconds until the civil police knock on my door and come to take me to the airport (N: 22).

Når jeg spør videre om hvordan ventetiden har påvirket han, forteller han at han aldri kan glemme de tre årene han har ventet. Ifølge Navid oppleves denne ventetiden som en personlig katastrofe. Jeg ser en sammenheng mellom Navids uttalelser og utrygghet. Uvissheten gjør at hans livssituasjon kan oppleves som utrygg, og dette ser ut til å ha hatt negativ innvirkning på Navid. Ifølge van Deurzen (1999) kan en opplevelse av utrygghet, som er en del av den fysiske dimensjonen, skape en ubalanse i et menneskes liv. Blant annet kan det indre livet, den psykologiske dimensjonen, påvirkes på en slik måte at individet kan oppleve depresjon og meningsløshet.

Leila forteller at hun og mannen ikke kan gjøre noe med den situasjonen de er i annet enn å vente og håpe på å få en oppholdstillatelse. Ben snakker om at reisen han er på, skaper ubalanse i livet hans. I følge Turner (1970) kan liminalfasen sees som en forberedelse til en ny rolle som skal entres. Liminalfasen rommer noe positivt, ved at den kan sees på som en kime til utvikling. Jeg vil argumentere for at denne utviklingen krever at individene vet at de skal tre inn i en ny rolle som vil gi dem den ønskede status. Individene må altså ha en opplevelse av at liminalfasen vil føre til noe bedre. Det kan være negativt for livskvaliteten dersom liminalfasen oppleves som en situasjon der innvirkning på eget hverdagsliv, samt viten om- og påvirkningsmulighet når det gjelder egen framtid, oppleves som mangelfull. Deltakerne vet ikke hvorvidt de vil få lov til å ende liminalfasen på ønsket måte, i form av permanent oppholdstillatelse. Turner (1970) hevder at liminalfasen er midlertidig. For forskningsdeltakerne ser det ut som at denne situasjonen oppleves som noe mer permanent. Det er en tilværelse de ikke vet når ender. Levine (1997), som hevder at liminalfasen kan brukes i rådgivning for å fremme utvikling, understreker at dersom en liminalfase ikke avsluttes vil dette oppleves som negativt for individet. Dette kan se ut til å være tilfelle for forskningsdeltakerne, som har ventet i opptil 3 år uten at endelig vedtak har blitt fattet.

I tillegg til den manglende mulighet til aktivt å gjøre noe med egen framtid, snakker de om at passiviteten i hverdagslivet også preger dem. Dette er ikke selvvalgt. De ønsker seg mer aktive liv. Navid vil ha det samme som andre på sin alder, sier han. Han ønsker seg utdanning, kjæreste og arbeid. I stedet opplever han å sitte fast der han er nå, uten å få oppfylt ønskene sine. Han vet heller ikke om han kan få det og forteller om en hverdag preget av oppholdelse på rommet:

I am just looking for hope... that's what I am doing right now, in my situation, in this camp... I received the final negative [answer on the asylum application] (N: 1).

Jeg tolker Navids uttalelser som en opplevelse av at livet er på vent. Ingenting skjer i den situasjonen han er i nå. Han har lyst til å oppleve utvikling og framdrift i eget liv, men det kan se ut som om hans livssituasjon begrenser muligheten av dette. Ved å følge Rogers (1961,1965) tanker så kan det se ut som han ikke får brukt potensialet for utvikling som ligger latent i alle mennesker.

Ben snakker gjentatte ganger om sitt behov for å arbeide, for å være i aktivitet. En av grunnene til at han trenger å være aktiv, er for å holde vonde tanker på avstand. Han føler seg utrygg på grunn av at han ikke vet hvorvidt Norge vil godta han ved, å gi han oppholdstillatelse. Han tilbringer mye av tiden sin på rommet sitt der alt han gjør er å spise eller sove. Selv om han forsøker å trene og gå tur, for å holde seg i form, understreker han dette ikke er nok til å fylle dagene som oppleves som passive:

I find it difficult. I can't work. I don't know what will happen to me... It is difficult because you don't have anything to do... you will to start to think because there is nothing to keep you busy, but when you find something to do and are busy you forget things (B: 1).

Her uttrykkes et direkte ønske om aktivitet, i form av arbeid, for slik å lette hverdagen. Han uttrykker flere ganger under intervjuet et behov for å arbeide for å ha det godt i eget liv. I denne situasjon kan det se ut som at arbeid er viktig for å få kontroll på vonde tanker og den usikre framtida. Denne utryggheten og passiviteten kan altså se ut til å påvirke den psykiske helsen til Ben, ved at han er mye alene med tankene sine. Jeg vil hevde at Bens uttalelser er med på å understreke viktigheten av å ha i mente at de forskjellige deler som utgjør et menneskes liv er med på å påvirke et menneskes opplevelse av livskvalitet i eget liv. Leila snakker om at det hadde hjulpet mot kjedsomheten og at følelsen av at livet gikk i fra henne hadde blitt dempet:

Nå er vi bare hjemme og gjør ingenting. For det første er det kjedelig, for det andre så når vi bruker den kompetansen vi har så går tida fortore... føler vi ikke kaster bort tida vår og at vi bidrar med noe... Det gir en veldig dårlig følelse [ikke gjøre noe] for vi veit at hver dag som går og vi ikke har gjort noen ting så har vi mista en dag av livet vårt som vi aldri får tilbake. Da sitter vi igjen med en følelse der vi veit at vi ikke har gjort noe i dag (L: 5).

Dette kan kobles opp mot mening, og mangel på mening i hverdagen. Denne mangelen på mening kan, blant annet, sees som et resultat av manglende mulighet til å bruke egne ressurser. Ifølge van Deurzen (1999), handler den åndelige dimensjonen om hvordan en skaper mening i eget liv. Det kan se ut som at ventetiden gir Leila manglende muligheter for å ha en meningsfylt hverdag, ved at hun opplever at dagene går fra henne. Det kan altså tenkes at denne vente- eller liminalfasen kunne blitt enklere å takle dersom de hadde fått mulighet til å bruke egne ressurser. På spørsmål om hvorvidt Navid deltok på noen aktiviteter, svarte han nei. Han sa det var viktig å gjøre noe han virkelig likte. Her kan det se ut som at Navid snakker om ønsket om å gjøre noe som opplevdes meningsfylt for han. Han uttrykte også et ønske om at asylsøkerne kunne blitt spurt når det kom til aktiviteter som skulle organiseres. Jeg tolker dette som et ønske om økt myndiggjøring. Å anerkjenne at alle mennesker besitter kunnskap om hvordan de best kan styre egne liv er noe Rogers (1965) hevder er en nødvendighet for menneskelig vekst og utvikling.

5.1.2 Ønsket om å få avklart nåværende livssituasjon.

Navid har bodd i Norge i tre år, Leila i to år, og Ben i seks måneder. Det eneste som forskningsdeltakerne opplever at de kan gjøre, i denne liminalfasen, er å forsøke å holde håpet oppe. På spørsmål om hva som kunne lettet hverdagen først og fremst tok opp at de trengte et svar på asylsøknaden sin. De forsøker å holde håpet oppe, men behovet for å få avklart den situasjonen de lever i, synes på mange måter å overskygge dette og en eventuell glede over å få brukt egne ressurser. Navid har forsøkt å skaffe seg arbeid mange ganger, men har ikke lyktes. Nå sier han at det er vanskelig å fokusere på hva som kan gjøre hverdagen hans lettere før han får et eventuelt positivt svar på asylsøknaden. Han har fått avslag tre ganger, og venter nå på svar på en forespørsel han har sendt om å få gjenåpnet saken sin:

What I need in this waiting-period? I need my answer... That is all I need. Because if I get my answer I have the right to learn Norwegian, I have the right to be in the system [welfare system], everything will be okay... I don't think about having a better life here, I just think about the answer on my application... Then a better life will come automatically (N: 12,18).

Leila forteller også om behovet for oppholdstillatelse da jeg spør henne om hva som kan gjøre hennes hverdag bedre. Hun forteller at den manglende avklaringen på situasjonen oppleves som en begrensning på hennes mulighet til å få gjort noe med egen livssituasjon. Det at Leila og hennes familie ikke har fått opphold i Norge, kan sies å være et hinder når det gjelder å handle i verden, slik Macmurray (1932, 1957) hevder er et grunnleggende behov for individet:

Det første hinderet for oss i den situasjonen vi er i er at vi må få asyl i Norge. Vi kan ikke gjøre noen ting før vi har fått asyl i Norge eller oppholdstillatelse. Først etter dette kan vi etablere oss, lære språket og søke etter den jobben vi er god på da. Før det så veit jeg ikke helt hva jeg kan gjøre for å bidra (L: 5).

Et individs behov, her og nå, er fokus innen gestaltterapi. Dette er en behovsbasert terapeutisk tilnærming. De behov som preger et individ her og nå, refereres til som forgrunn. Inntil dette behovet er løst vil andre behov forvises til bakgrunnen. Dersom et menneske ikke får dekket det behov som danner forgrunnen, vil dette bringe ubehag for vedkommende. Behov som ikke dekkes, kalles en uavsluttet gestalt (Clarkson, 2004). Jeg ser Navids og Leilas uttalelser dithen at et svar på asylsøknaden oppleves som et primærbehov for dem, her og nå. I gestalttermer vil dette si at manglende avklaring rundt asylsøknaden preger mye av forgrunnen deres. Liminalfasen, som er knyttet til asylsøknaden og usikkerheten rundt svaret på denne, kan på bakgrunn av disse refleksjonene sees på som en uavsluttet gestalt. Det kan se ut som om forskningsdeltakerne har et sterkt motiv for handling, i form av å dekke behovet; avklaring på asylsøknad, men at denne handlingen vanskeliggjøres. Den tilfredsstillende avslutningen for denne gestalten vil være en oppholdstillatelse. Dette vil bringe med seg muligheter til å arbeide, lære språk og ha et godt hverdagsliv. Slik som situasjonen deres er nå kan det se ut som om behov for å arbeide og bruke egne ressurser blir presset tilbake, og dermed danner bakgrunnen. På tross av de mulighetene som ligger i et positivt svar på asylsøknaden kan Navids uttalelser tolkes som at en mulig oppholdstillatelse ikke vil viske ut de negative erfaringene Navid har hatt i Norge. Han forteller at disse tre årene har hatt en innvirkning på han:

[They] make us live in this camp for a long time in this small room, far away from the city without any rights... Why did they do that to me (N: 10)?

I dette tilfelle kan det se ut som at Navid bringer med seg negativ bagasje med inn i neste fase, snarere enn at liminalfasen oppleves som muligheter for utvikling (Levine, 1997). Ventetida, og den usikkerheten i form av om de får bli i Norge, eller ikke, påvirker dem altså negativt på andre områder. Det manglende svaret på asylsøknaden kan, ved å følge i van Deurzens (1999) teoretiske fotspor, sees på som en uro i den fysiske dimensjonen som

påvirker dem på andre områder i livet. Ben snakker om at han er redd for å bli sendt tilbake til Liberia. Denne utryggheten gjør at vonde tanker er med han hele tiden:

When I feel that I am not free, at times I become sick. At times my brain becomes too hot for me. I try to calm my anxiety... Because when I don't feel safe, I will think and it will become another thing in my brain...I can't [sleep]. My brain always hurt. I am afraid... I don't know what will happen next (B: 6,7).

Opplevelsen av manglende aksept i form av svar på asylsøknaden påvirker han altså selv om han forsøker å holde motet oppe, og å søke på arbeid. Bens handlinger kan sees på som et forsøk på å ta kontroll over eget liv.

5.2 Handlingsfrihet

Forskningsdeltakerne opplever, som drøftet under forrige kategori, at de i liten grad har kontroll over egen framtid og skjebne. I tillegg snakker alle sammen om utfordringer når det gjelder innflytelse på livssituasjonen sin, her og nå. De forteller om vanskeligheter med å få jobb, utføre dagligdagse gjøremål og om skjevhet i relasjonene sine. Dette ser ut til å påvirke deltakerne negativt.

Det vil hovedsakelig være to teoretiske aspekt som er nyttig i drøfting av forskningsdeltakernes opplevelse av handlingsfrihet eget liv. Kvalsund (1998,2005), Macmurray (1932,1957) og Rogers (1961,1965) vil benyttes for å synliggjøre hva som er viktig for at deltakerne skal oppleve at de har mulighet til å handle i eget liv. Freire (1999) vil også være nyttig for å belyse dette aspektet, og vil også benyttes i drøfting rundt deltakernes vanskeligheter med å komme seg inn i arbeidslivet. Til slutt vil det reflekteres rundt hva som kan være mulige konsekvenser for et menneske, dersom det opplever å være i en posisjon der en har manglende styring i eget liv. Bane og Elwood i Djuve (2003) problematiserer faren for å gjøre noen til klienter.

5.2.1 Manglende kontroll over egen livssituasjon

Navid hevder han ikke har noe kontroll over eget liv. Han forsøker å lese seg opp på de rettigheter han har, men, som drøftet under forrige underkapittel, opplever han dette som vanskelig. Jeg vil si at han forsøker å ta kontroll, men at han opplever at valg som tas vedrørende hans liv ikke tas av han selv, men av andre. Han sammenligner den manglende kontrollen med å være en brikke i et spill:

I don't have any control. The control over my life is in the governments hands. They control me like a computer-game...That's how it is for them. I don't have any control over my life. All the control is the government's hands (N: 21).

På spørsmål om hva dette gjør med han rent følelsesmessig svarer han at han er i live rent fysisk. Han kan bevege seg, prate, men han føler seg mer død enn levende. Macmurray (1957) understreker de negative konsekvenser av ikke å være i stand til å handle i verden når han sier at de som ikke har mulighet til dette egentlig ikke eksisterer. Navid opplever egen livssituasjon som utenfor hans kontroll. Navid forteller om følgende behov som han hadde dekket dersom han hadde opplevd at valgmulighetene var til stede for dette:

To be safe, to get an education, to have my family around me, to have friends and to be valued for the person I am (N: 14).

Han ville ha arbeidet slik at han kunne ha tjent penger til eget livsopphold, og i tillegg gjort nytte for seg, forteller han videre. Å sitte på rommet sitt på mottaket er ikke nok for han. Han vil ta utdanning, førerkort og ha muligheten til å åpne en bankkonto. Det er dette han trenger for å oppleve god livskvalitet, sier han. Han har ingenting av dette. Det er mulig å forstå Navids livssituasjon som preget av en manglende frihet til å gjøre det som oppleves meningsfylt for å ivareta livskvalitet. Jeg ser hans uttalelser som et behov for mer selvstendighet som ikke ser ut til å bli møtt i den grad han ønsker selv. Rogers (1961,1965) påpeker at å gjøre seg selv til bestyrer av et menneskes liv vil være til hinder for selvaktualiseringen til dette mennesket, i og med at det ikke blir anerkjent som innehaver av et potensial for utvikling i retning selvaktualisering. Freire (1999) hevder at det er alle menneskers rett å ha kontroll over eget liv. Tidligere har vi vært innom Bens ønske om å arbeide for å holde vonde tanker unna. Han snakker i tillegg om at han trenger å kjenne på kroppen sin at han har arbeidet, for å føle at han har det godt med seg selv:

I know it is not easy to get a job here, but I assist myself you know. To find out at the end of the day that I am doing something so that I can feel heat in me so I can sweat, if I can't sweat it means I will be sick (B: 1).

Ben har søkt etter arbeid siden han ankom det nåværende mottaket. Han forteller at han føler seg dårlig dersom han ikke får brukt kroppen sin til å arbeide. Det kan derfor se ut som at Bens manglende mulighet til å arbeide oppleves negativt for han som menneske. Jeg tolker i denne sammenhengen arbeid kan dermed ses som en faktor for at Ben skal oppleve god personlig helse. Ifølge Halvorsen (2004) øker sjansen for å få psykiske plager ved lengre tids arbeidsløshet. I følge van Deurzen (1999) er det i vestlig samfunn vanlig å se på arbeid som en måte å befeste seg sosialt, som et individ, i samfunnet.

Navid snakker også om vanskeligheten med å få jobb. Han sier de behandler han med respekt, men avviser han allikevel. Begge uttrykker altså et sterkt ønske om å skaffe seg arbeid. I tre

år har Navid søkt. Han har enda ikke fått en betalt jobb. Min tolkning av Bens uttalelser og det Navid sier er at de forsøker å gjøre noe med den situasjonen de er i. Ifølge Rogers (1965) streber alle mennesker, mot det han refererer til som menneskets naturlige behov for selvaktualisering. Dette krever at en blir møtt med en empatisk holdning, at deres perspektiv blir forsøkt tatt og noen derfor setter seg inn i deres situasjon. I Bens og Navids tilfelle kan det se ut som det er et gap mellom det de opplever at de har behov for, arbeid, og det de møtes med i det norske samfunnet. En kan tolke dette som om at det å sette seg inn i deres situasjon, som de opplever som utfordrende, kan se ut til å oppleves som mangelvare. Videre forteller Navid følgende:

I was the first person without answer in Norway to have meeting with NAV INTRO... It was strange how they accepted to have a meeting with me... I was so interested in finding a job. I went everywhere... I tried, but all said to me that I need to know Norwegian... and that is very strange for me... We can understand each other in social events, but when we are talking about business I need the Norwegian language. And my other problem is, when I want to do something voluntarily with the English language... people tell me it does not matter that I speak English (N: 8)

Jeg forstår Navids uttalelser som om han mottar motstridende signaler, når det gjelder mulighet for å komme inn i arbeidslivet. Han vil gjerne arbeide. Han har fått midlertidig arbeidstillatelse, men jobbsøkingen har ikke ført fram. Han får kun tilbud om å utføre frivillig, altså ubetalt, arbeid. Han har også tidligere arbeidet frivillig. Ved å trekke på Freires (1999) tanker kan Navids manglende mulighet til å ta seg lønnet arbeide, men det at døra holdes halvveis åpen i form av mulighet for å arbeide frivillig og ved at midlertidig arbeidstillatelse er gitt, settes i sammenheng med falsk gavmildhet. Signalene er motstridende, ved at han ikke blir gitt muligheten til å bli økonomisk uavhengig, men at han mottar signaler om at de ønsker å la han arbeide, dersom de slipper å betale for dette. Her kan det se ut som det er et gap mellom de signaler som har blitt sendt ut fra mottakssystemet (UDI) til Navid, og de muligheter til å få arbeid som i praksis er tilstede i nærmiljøet.

Å være i en avhengighetsrelasjon betegnes som negativt dersom et menneske ikke ønsker å være i den, men heller ikke har mulighet til å overskride denne relasjonen (Kvalsund, 1998). Leila forteller at det å bo desentralisert hjelper henne i hverdagen fordi den lettere lar seg organisere. Barnet hennes går i barnehage i nærmiljøet og det er gode bussforbindelser til sentrum av byen. Her kan det se ut som at mottakets desentraliseringspraksis er med på å gi Leilas familie en opplevelse av å mestre hverdagen på egen hånd. Allikevel forteller hun om utfordringer som fortsatt er til stede. Leila har gjennomført et 250-timers norskkurs, men hevder at dette ikke var tilfredsstillende for henne når det gjaldt å lære språket. Leila ytrer et

ønske om å lære det norske språket for blant annet lettere kunne organisere egen hverdag uten å være avhengig av tolk:

Jeg synes det er veldig viktig for når vi nå bor i Norge er det viktig å kunne språket godt for å løse sine problemer så godt som mulig. For eksempel om vi er syk og må til lege må vi bestille tolk. Det er mye bedre å forklare sin egen smerte selv til legen enn om tolken gjør det. Derfor er det veldig viktig med språk... jeg har opplevd at dette er et land hvor alle er opptatt med sitt, uansett om vi er venner eller ikke. Det er ikke alltid vi har tilgang på tolk og så er det med at det er mye som er privat der det er viktig at vi ikke blander inn andre og ordner opp selv (L: 3).

Jeg tolker dette som et ønske om mer uavhengighet i egen hverdag, selv om hun uttrykker at de i noen grad kan organisere egen hverdag selv. Hun uttrykker et behov for å kunne slippe å være avhengig av tolk. Hun forteller at hun enda ikke kan være klare seg uten tolk, men at dersom hun hadde kunnet norsk hadde muligheten vært der. Hun trenger altså fortsatt støtte, i form av at hun er avhengig av en mulighet til å lære språket for slik å kunne handle i egen hverdag med større grad av selvstendighet. Jeg oppfatter Leila uttalelser som et behov for å overskride avhengighetsrelasjonen, slik at en relasjon av uavhengighet kan entres. Dette er en forutsetning for å dekke behovet alle har, for å handle i verden (Kvalsund, 1998). Det kan virke som om strukturelle rammer vedrørende språkopplæring er hemmende for Leila, med tanke på de behov hun har. Innenfor multikulturell rådgivningsteori er det et stort fokus på at de som befinner seg i en hjelper-rolle må være opptatt av de strukturelle rammene som kan begrense et individs handlingsfrihet. Denne kunnskapen kan brukes til å finne muligheter for frigjøring, og bidrar til at enn unngår å plassere alt ansvar for situasjonen på individet (Ivey et al. 2009).

Kvalsund (1998) hevder det er helt nødvendig for en liten baby å være i en avhengighetsrelasjon. Ben, derimot, er voksen og sier han ikke liker å behandles som et lite barn. Han ønsker å være selvstendig og ta vare på seg selv. Det er altså ikke tilfredsstillende for han og bare å ta i mot. Han forteller om erfaringene ved ikke å arbeide slik han hevder han har behov for å gjøre:

There is no food for the lazy man. The one who does not work does not eat. I believe in that. I love to work, I am a hardworking person. I want to help myself... So if I don't work, if I am eating I feel ashamed of myself... Because if I work I can be proud to eat... I am feeling like a new born baby child. A baby can't work, so you have to assist the little baby (B: 8).

I følge Kvalsund (1998) er det høyeste relasjonelle utviklingstrinnet gjensidighetsdimensjonen. Årsaken til dette er at mennesker som er i en relasjon preget av

gjensidighet har størst mulighet for utvikling i form av å bli i stand til å handle fritt i verden. Dette krever at en positiv uavhengighet slik at Ben kan øke eget handlingsrom. Ben forteller videre at den som tigger ikke har noe valg. Han ikke har noe annet valg, men han liker det ikke. Jeg tolker hans uttalelser dithen at han befinner seg i en ufrivillig avhengighetsrelasjon der han er avhengig av andre for å få møtt sine behov. Rogers (1961,1965) tanker om at behovet for å styre eget liv er større enn det å være i et avhengighetsforhold med noen, ser ut til å være gjeldende i Bens situasjon. Dersom mennesker blir sittende fast i disse avhengighetsforholdene vil det være til hinder for selvaktualiseringen.

Der Ben forteller om manglende muligheter til å foreta valg forteller Navid om manglende makt i forbindelse med egen situasjon. Han svarer følgende på spørsmål om hvordan det føles og ikke ha noe makt.

It feels like you are not useful, and you are useless person in this world. That is the best description of this feeling (N:18).

Jeg tolker Navids uttalelser som en følelse av manglende innvirkning og kontroll på egen livssituasjon. Dette er også noe han reflekterer rundt i sitatet som handlet om å føle seg som et brikke i et spill. Bane og Elwood, beskrevet i Djuve (2003), snakker om konsekvenser ved ikke å arbeide aktivt for at mennesker skal oppleve at de har kontroll over egen livssituasjon. Dersom en gang på gang opplever at det en prøver på ikke fører noen vei, kan dette føre til klientifisering. Klientifisering handler om å befinne seg i en posisjon der en ikke har noe tro på at en kan mestre livet uten å motta hjelp. Dette fører til passivitet i form av at en slutter å prøve å ta kontroll over eget liv, og overlater kontrollen til noen andre. Jeg har ikke noe ønske om å stemple forskningsdeltakerne som klienter, for de er så absolutt mennesker som prøver å ta kontroll over eget liv. Jeg opplever det allikevel som verdifullt å reflektere over hvilke konsekvenser det kan få for mennesker å befinne seg i en slik situasjon over lengre tid. Bane og Elwoods tanker i Djuve (2003) sammenfaller til en viss grad med Freire (1999), Kvalsund (1998,2005) og Rogers (1961,1965) understreking av at å være avhengige av andre hindrer muligheten til utvikling mot det å handle i eget liv.

5.3 Anerkjennelse

De tre forskningsdeltakerne snakker om temaer som berører det å bli sett som mennesker. De opplever det som viktig at noen ser dem som enkeltmennesker og anerkjenner de ressurser de besitter. I drøftingen vil deres følelser rundt det å ikke bli sett drøftes, samt hva slags

betydning det har hatt for dem de ganger de har opplevd anerkjennelse. Jeg ser det som nyttig å dele opp i to underkategorier som sammen vil utfylle hovedkategorien; Anerkjennelse.

Den første underkategorien, *Opplevelsen av ikke å bli sett*, viser det jeg forstår som forskningsdeltakernes opplevelse av manglende anerkjennelse av deres ressurser og av dem som mennesker. Freires (1999) tanker om bankpedagogikk som negativt for frigjøring, og hvordan dialogen ser ut til å mangle brukes for å belyse dette. Manglende anerkjennelse påvirker deltakerne på andre områder i livet, og teorien om at mennesket lever i flere eksistensielle dimensjoner som påvirker hverandre vil brukes for å synliggjøre dette (van Deurzen, 1999, Vontress, 1979). I tillegg ser det ut til at relasjoner preget av gjensidighet mangler i deltakernes liv. Macmurrays (1932,1957) tanker om gjensidighet og Kvalsunds (1998, 2005) tre relasjonelle dimensjoner vil belyse dette. Der deltakerne opplever å bli sett, ser det ut til at dette er svært viktig for dem. *Opplevelsen av å bli sett* danner dermed overskriften på den andre underkategorien. Her vil Kvalsunds (1998,2005) tanker med et fokus på den relasjonelle dimensjonen gjensidighet brukes. For å synliggjøre viktigheten av å ha et positivt menneskesyn tjener Rogers (1961) tanker om den ubegrensede verdi et menneske har dette formålet. Behovet for myndiggjøring vil problematiseres ved bruk av Freires (1999) tanker om dialog.

5.3.1 Opplevelse av ikke å bli sett

Forskningsdeltakerne har et ønske om å bli anerkjent som enkeltmennesker, men de opplever at den kunnskapen de besitter, og de ressurser de har, er lite synlige i det norske samfunnet. Frigjøring krever en grunnleggende anerkjennelse av at alle mennesker innehar verdifull kunnskap. Det motsatte av dette gis av Freire (1999) betegnelsen bankpedagogikk, som handler om at å se mennesker som tomme beholdere som må fylles. Leila forteller at hun sitter på kompetanse, og at det derfor oppleves tungt når ingen ser dette:

For å si det sånn så er det slik at en blir ydmyket og får dårligere selvfølelse når folk ikke veit hva du kan bidra med og hvilken kompetanse du har. Det gjør at en føler seg veldig liten... For å si det sånn (L: 5).

Det er mulig å tolke Leila dithen at dette handler om en opplevelse av manglende anerkjennelse av de ressurser hun har. Freire (1999) ser dialog som metode for frigjøring. Dersom en ser dialog som en grunnholdning i møte med mennesker, handler det om å møte hverandre med en tro på at det er mulig å lære av hverandre. Dette vil si å være ydmyk, og fordrer en tillit til at den andre besitter kunnskap. Rogers (1961,1965) understreker også at en må møte den andre i relasjonen med ydmykhet. Min opplevelse er at dialogen mellom Leila

og mottakssystemet når det gjelder hennes ressurser, ser ut til å være mangelfull. Det ser ikke ut til at Leila opplever, i tilstrekkelig grad, å bli møtt som et menneske med kunnskap. Dette ser ut til å gå utover hennes selvfølelse, da hun sier at hun synes det er ydmykende at de ikke vet hva hun kan. I følge van Deurzen (1999) vil et menneskes selvfølelse henge sammen med den forestilling et menneske har om sine relasjoner til de rundt seg. Leila snakker om at hun føler seg liten. Jeg opplever dette utsagnet som at hun føler seg liten i møte med det norske samfunnet når det gjelder opplevelsen av og ikke bli møtt som et menneske med kompetanse. Ben ser ut til å forbinde anerkjennelse med ressurser når han, ved å henvise til meg som masterstudent, sier følgende:

You have something to show... If someone asks you, you can say: This is what I have. This is how I gain respect (B: 9).

Selv snakker Ben om at han ikke har noe å vise til enda, verken i form av arbeid eller oppholdstillatelse.

Navid forteller om at han bare er en av mange asylsøkere, et brev i en bunke. Han vet ikke hvem som skal bestemme hans framtid. De som behandler Navids søknad lever sitt liv som normalt uten tanke for hvordan hans liv påvirkes av de avgjørelser som tas. Navid sitter med en følelse av at ingen bryr seg og føler seg ubrukkelig i denne verdenen, fordi ingen vil ha han. Han sammenligner denne følelsen med å føle seg som en bruksgjenstand som noen har lyst til å kaste. Jeg ser dette i sammenheng med en opplevelse av å bli tingliggjort. Ifølge Freire (1999) er det undertrykkende å behandle noen som et objekt:

I am so alone in this world, and I feel that something was... ehm ... Something was wrong from the first day I was born...That is how I feel... I'm not interested in being in this world anymore... Because I feel they don't accept me. They don't want me living amongst them... I don't know why. That is how I feel (N: 3).

I følge van Deurzen (1999) handler den åndelige dimensjonen om jakten på mening i egen tilværelse. Det kan se ut som at Navid har problemer med finne mening i egen eksistens, på grunn av en opplevelse av manglende aksept av han som menneske. Dette kan, i følge van Deurzen (1999), føre til tomhet og en opplevelse av ikke å være tilfreds. Ubalanse i den åndelige dimensjonen er påvirket av uro i den fysiske, sosiale og psykologiske dimensjonen. Navid snakker om frustrasjonen med at ingen tror på han og den historien han forteller. Jeg opplever at den formelle delen av asylsøkerprosessen, som handler om behandling av asylsøknaden bidrar til at Navid føler at han forsvinner, som individ. Det er derfor viktig at det innenfor mottakssystemet arbeides på andre felt for at individet ikke opplever seg som

usynlig. Ifølge Turner (1970), er det en tendens til at individene i liminalfase sees på som usynlige.

Vontress (1979) hevder at det å søke til det sosiale fellesskap er essensielt for å validere egen eksistens. Navid opplever at eget forsøk på å nærme seg nordmenn for å opprette vennskapelige bånd eller kjærlighetsforhold ikke fører fram. Han prøver, sier han, men ingen vil bli kjent med han. Dette fører til at han føler seg alene. Ben forteller også om at han føler seg alene. Ben sier at han ikke har noen å dele sine følelser med og at det ikke finnes noen fra samme land som han som bor ved mottaket. Han hevder at han hadde fått det mye bedre dersom han hadde hatt noen å dele følelsene sine med, en venn. Slik hadde han hatt noen å utveksle erfaringer og tanker med, og han hadde sluppet å tenke så mye:

This is why I say I am very happy that I can talk for 30 minutes non-stop with you, but... this appointment has already been booked...I don't have anybody I can talk to... When you have someone to share your feelings with, you can give him advices and he can give you advices... then you can find solutions and gain hope for the situation you are living in (B: 5).

Når jeg spør hvordan det føles og ikke ha noen å prate med, sier Ben at dette oppleves vanskelig. Han forteller at han er glad for å prate med meg, at han føler seg sett, men at dette ikke er noe regelmessig. Det er et møte som er avtalt på forhånd. Jeg forstår dette som at Ben ønsker mer kontinuitet i relasjonene sine, og at de skal være mer personlige. Jeg tolker både Ben og Navids uttalelser, som en opplevelse av at relasjonene er mangelfulle. Dersom en tar utgangspunkt i Macmurray (1932, 1957) og Kvalsunds (1998,2003) tanker om gjensidighet kan en tolke det dithen at denne relasjonsdimensjonen ikke er tilfredsstillende til stede i deres hverdagsliv. Macmurray (1932) framhever vennskaps som et eksempel på en relasjon bygd på gjensidighet. I vennskap vil en handle til det beste for hverandre og dermed gi hverandre rom til å utvikle seg i retning av å ha kontroll over eget liv. Ben og Navid ser ut til å oppleve det som negativt for egen livskvalitet at de ikke har noen venner. Relasjoner som fremmer mulighet for handling, og dermed frigjøring i form av myndiggjøring, kan sies å være mangelvare.

5.3.2 Viktigheten av å bli sett som menneske

Alle tre snakker, som drøftet i forrige underkategori, om vanskeligheten av å ikke bli sett som enkeltmennesker. Leila og Ben gir eksempler på ganger de har følt seg sett, og hva dette har betydd for dem. Rogers (1961) er opptatt av at mennesker skal anerkjennes i kraft av den

ubegrensede verdi alle mennesker har. Dette er helt nødvendig for at den andre skal oppleve utvikling som menneske og bli i stand til å spille en sentral rolle i eget liv.

Ben forteller en historie om en gang han lå og sov på togstasjonen. En mann ved siden av han spurte Ben hvordan han hadde det. Ben svarte at han hadde det bra, og forteller i intervjuet at det følte godt at noen spurte hvordan han hadde det. Mannen sa han hadde problemer med å skaffe arbeidskraft. Ben sa han kunne gjøre det. Han ble med mannen, arbeidet noen timer for han og fikk betalt for de timene han arbeidet. Dette kan tjene som et eksempel på det Kvalsund (1998) refererer til som en gjensidighetsrelasjon. Ben forteller at en av hans sterke sider er at han har god fysikk, og kan utføre kroppsarbeid. Dette var den type arbeid han utførte hos mannen, og det gjorde han glad. Han trengte mannen, og mannen trengte Ben. Ben ankom sitt nåværende mottak for få uker siden, og opplever ikke at de ser hva han kan bidra med. Derimot følte Ben at de som arbeidet på det gamle mottaket visste hva slags ressurser han satt på. De var glade for å se han, og interessert i å prate med han.

They are happy to see me. They are always happy. They like chatting with me. When I say hi, they say hi, how are you, you know? They are happy to see me doing my job (B: 9).

Leila forteller om at de på norskkurset fikk lov til å skrive ned sin egen kompetanse og fortelle klassen om dette etterpå. Selv om hun ikke fikk bruke det hun hadde skrevet ned til noe praktisk etterpå så følte det positivt for henne:

På norskkurset var det slik at vi på slutten ble tildelt et skjema der alle kunne skrive sin kompetanse, og der fikk man en slags veiledning hvordan enn skulle fortsette i den retningen der. Det var veldig positivt, synes jeg (L: 5).

Jeg tolker Leila dithen at det å få en mulighet til å synliggjøre egne ressurser var viktig for henne. Freires (1999) forståelse av dialog handler om nødvendigheten av at mennesker møter hverandre som likeverdige parter, der en anerkjenner de ressurser og kunnskaper den andre sitter på. Jeg tolker Freire (1999) dithen at han er understreker behovet for myndiggjøring i forbindelse med frigjøring:

Forholdet mellom mottaksansatte og asylsøkere trekkes fram i alle tre intervjuer, men de har forskjellig oppfatning av disse relasjonene. Felles for dem alle er at de trekker det fram som positivt når de opplever at mottaksansatte ser dem. Navid snakker om at de mottaksansatte kjenner han, men han kjenner ikke dem og at han synes dette er trist. De er som hans familie, men han synes det er vanskelig at de går hjem fra jobb og ikke tenker mer på han, mens han er igjen på mottaket. Noen ganger er de ansatte trivelige, andre ganger er de ikke interessert i å si

hei. Navids opplevelse kan tolkes på en slik måte at han ikke er premissleverandør i relasjonen med de mottaksansatte. Han forteller om at han vil være venn med dem, men at de ikke kan det. Dette kan tolkes som om at Navid befinner seg i en avhengighetsrelasjon der han er avhengig av å følge spilleregler han ikke har vært med på å bestemme. Dersom de mottaksansatte ikke kan være de som kan skape en gjensidighetsrelasjon for Navid vil det være nyttig å arbeide for å finne andre arenaer for slike relasjoner.

Leila snakker om at hun er fornøyd med hvordan mottaket har tatt i mot henne og familien. Hun sier at de har kontaktpersoner som er flinke til å ta vare på familien. De tar også vare på barna og organiserer fritidstilbud. Hun nevner som eksempel at de har organisert det slik at muslimske kvinner kan svømme alene, uten menn til stede. Hun ser dette som tegn på respekt:

Jeg føler at de respekterer min kultur og religion ved at de anstrenger seg for å tilrettelegge for den lille gruppen av muslimske kvinner som kanskje ikke har den samme friheten som norske eller andre religioner så føler jeg at jeg ser på det som et tegn på respekt ved at de klarer så godt å tilrettelegge for oss. (L: 8).

For Leila kan det se ut som om behovet for hjelp i form av tilrettelegging av en aktivitet for slik å kunne gjøre noe på egen hånd, ble dekket. Innenfor multikulturell rådgivningsteori understrekes viktigheten av å være kultursensitiv. En må sette seg inn i den andres kultur for å behandle den andre med respekt (Ivey et al. 2009). Leilas uttalelser kan sies å illustrere viktigheten av at noen har tatt seg bryet med å lære om hennes kultur for slik å kunne bedre hennes hverdag. Kvalsund (1998) understreker at den relasjonelle dimensjonen, gjensidighet, nyttiggjør seg av de andre relasjonstypene der det passer. I en gjensidighetsdimensjon er begge parter opptatt av, men også avhengige av hverandre for å utfolde seg i form å være aktør eget liv. Det ut til at den profesjonelle støtten de i mottakssystemet gir Leila i form av at hun lettere kan være aktiv oppleves positivt støttende for henne i denne situasjonen.

5.4 Marginalisering

Gjennomgående i alle intervjuene er det jeg ser som en opplevelse av å leve fysisk atskilt fra lokalsamfunnet. Alle tre forteller om ønske om å ha mer kontakt med nordmenn og å leve et mer liv som er mer integrert i det norske samfunnet. Denne fysiske atskillelsen oppleves dermed som negativ for å oppnå dette. Asylmottaket er lokalisert utenfor sentrum, og norskkurset blir holdt på et sted der det ikke går norske elever. Under underkategorien *fysisk avsondrethet* vil Freires (1999) teoretiske perspektiver på gapet mellom de som bestemmer og de som blir bestemt over, være til hjelp for å forstå deltakernes opplevelse av å leve atskilt. Vontress (1999) tanker om hva som skjer dersom avstanden er for stor mellom, fysisk så vel

som relasjonelt, samt Sue et al. (1996) vil være til hjelp for å forstå strukturelle begrensninger som legges på deltakerne. I tillegg vil det argumenteres for at forskningsdeltakernes manglende relasjoner til nærmiljøet kan kobles sammen med marginalisering. Dette blir drøftet under underkategorien *manglende relasjoner med lokalmiljøet*. Her vil Eide (2004) og Freire (1999) benyttes for å argumentere for hvorvidt deltakernes kan sies å være marginaliserte. I forbindelse med marginalisering vil Larring og Stjernø (2010)⁶ forslag til hva som kan motvirke marginalisering være nyttig.

5.4.1 Fysisk avsondrethet

Ben forteller at han stort sett er på mottaket, annet enn når han går små turer i nærområdet. Han kom til Norge alene og er den eneste fra sitt land som er beboer ved dette mottaket:

Because staying in one place makes our brain dull, you know... We don't chat with people, we don't see things, you know, you don't relate with people, you don't speak to people. As I speak to you, you don't have anybody to speak with. It's difficult... you know so that is the most difficult part of it (Intervjuer: To be alone or..?) hmm to be alone. It's difficult to be alone (B: 4).

Ben snakker om at han føler seg alene der han bor, at han ikke har noen å prate med, og at han tilbringer mesteparten av sin tid på mottaket. Jeg tolker hans uttalelser dit hen at å bo atskilt fra resten av det norske samfunnet skaper en følelse av å være isolert. Dette ser ut til å påvirke han negativt. Ifølge van Deurzen (1996) er relasjoner nødvendig for et menneske, og da spesielt den åpenheten som følger med dersom en omgås mennesker som er forskjellige fra en selv. Adekvate relasjoner er noe Freire (1999), Kvalsund (1998,2005) og Macmurray (1932,1957), selv om de har litt forskjellige innfallsvinkler, setter som forutsetning for utvikling mot å kunne handle i eget liv, og dermed frigjøres. Navid sier følgende om det han opplever som fysisk atskillelse mellom asylsøkere og lokalsamfunn:

Another thing is that they make a wall between the refugees and also the people. They make a place far away from the city. (N: 23)

Navid hevder at dersom asylmottakene hadde blitt avskaffet og de hadde bodd i leiligheter i samme områder som nordmenn så hadde han følt seg mer som en del av fellesskapet, og i større grad følt seg hjemme i Norge. Vontress (1979) hevder at mennesker kategoriserer hverandre. Det er "oss" og "de andre". Mennesker som identifiserer seg sterkt som én gruppe i motsetning til en annen, står i fare for å utvikle tanker om de som ikke blir regnet som medlemmer av gruppen som mindre

⁶ <https://oda.hio.no/jspui/bitstream/10642/468/2/532243.pdf>

begavede og underlegne dem selv. Jeg tolker Navid og Bens uttalelser det dithen at boforholdene, slik de er nå, er med på å gjøre gapet mellom asylsøker og nordmann større:

I feel we are treated like we are HIV positive or have some other illness...(N: 17)

Navid sammenligner altså egen livssituasjon med hvordan mennesker med smittsomme sykdommer behandles. Jeg forstår dette som en opplevelse av stigmatisering, der det å bo på mottak, for Navid, oppleves som en del av denne stigmatiseringen. Stigmatisering handler om et bilde av noen, eller noens handlinger som avvikende. Ifølge Goffman (1963) kan mennesker blant annet stigmatiseres på grunn av kulturell eller etnisk bakgrunn. Den stigmatiserte sees på som annerledes i negativ forstand, og opplever ofte å bli ekskludert fra sosiale settinger. Jeg tolker Navids uttalelser dithen at han stiller spørsmål ved om det å være asylsøker innebærer at en må skjermes fra resten av samfunnet. Det kan se ut som at den det å leve på mottak gir han en negativ merkelapp som øker den sosiale avstanden mellom han og nærmiljøet.

Navid er opptatt av at asylsøkere og nordmenn må gå på samme skole slik at de kan prate sammen i friminuttene og slik få mulighet til å trene språket. På norskopplæringen snakkes det litt norsk i timene, men rett etter timene byttes det over til morsmål og dette vanskeliggjør læringen. Leila trekker også fram norskkurset som noe som har forbedringspotensial. Hun opplevde at alle på norskkurset er på omtrent samme nivå når det gjelder norskkunnskaper og at dette gjør det utfordrende å trene språk:

Dersom det hadde vært blandet med norske hadde det vært enklere og tatt kontakt med nordmenn. Å få brukt det enn hadde lært på kurset og pratet... Det er slik at når enn snakker med norske så lærer du av det de sier tilbake til deg. Dersom du sier noe feil vil det være mye lettere å oppdage at du snakker feil. Dette var nesten umulig på norskkurset for der var alle andre på samme nivå (L: 7).

Innenfor multikulturell rådgivningsteori sees ikke et individ som fullstendig priggitt sine omgivelser og de rammer som omgir det. Allikevel vil strukturelle begrensninger påvirke et individs handlingsrom (Sue et al. 1996). Både Ben, Navid og Leila snakker om ønsket om å lære det norske språket. Det at de ikke har noe reell mulighet for å prøve språket i praksis kan tolkes som en strukturell begrensning som er med på å hindre deres mulighet til å lære språket. Freire (1999) hevder at årsaken til at politiske planer mislykkes er at det ikke er tatt hensyn nok til at verden fortøner seg forskjellig for subjekter avhengig av den situasjonen de

befinner seg i. For Leila og Navid fører det at de går på egen skole til at målet om å lære norsk, som jo må være et poeng ved å gå på norskkurs, blir vanskelig.

I tillegg til den språklige utfordringen de uttrykker, ved at språket læres isolert, ser det også ut til å være snakk om en opplevelse av forskjellsbehandling av asylsøkere og nordmenn. Navid snakker om at han ikke forstår hvorfor asylsøkere skal behandles annerledes enn andre:

Yes I would like to go to school; a Norwegian school. Not a school for refugees. Why is everything different for refugees in this country? Why don't they have a class for refugees in a Norwegian high school? (N:23).

Navid ser ut til å uttrykke en misnøye med den fysiske atskillelsen mellom asylsøkere og nordmenn når det gjelder skolegang. Jeg tolker dette dithen at han ønsker, ikke bare for å lære norsk, men også for være en del av samfunnet å leve et liv som er mer i samsvar med det de i lokalmiljøet gjør. Det er altså et inkluderingsaspekt her, der språket kan sees på som døråpner til medlemskap i det norske samfunnet. Denne tolkningen baserer jeg på Navids ønske om å lære språk for å få mulighet til å arbeide, og Leilas vektlegging av læring av det norske språket som for å bli en del av det norske samfunnet, og for å kunne handle i eget liv uten å være avhengig av tolk, som drøftet tidligere.

5.4.2 Manglende relasjoner med lokalmiljøet.

Alle forskningsdeltakerne forteller at de har lite kontakt med nordmenn dersom de utelukker de mottaksansatte. De forteller om et ønske om å opprette sosiale relasjoner i nærmiljøet, men dette av forskjellige årsaker oppleves som utfordrende.

Ben forteller om en gang han følte seg avvist uten noe grunn. Han skulle spørre en jente om veien og hun snudde seg og gikk, da han var på vei bort til henne. Han forteller at det var som om hun ble redd han skulle gjøre et fremstøt mot henne. Han ble såret av dette. Han er opptatt at alle sammen er mennesker, kun fargen er forskjellig:

Hmm... It made me cry, I cried that day, I cry a lot... It was really painful. I don't want this to happen to anybody... I don't wish it on any other person (B: 8).

Marginalisering innebærer en utvisking av enkeltmennesket. Det er altså gruppen som er synlig, ikke individet. Ifølge Eide (2004) er dette negativt, ettersom alle mennesker har rett til å ha en egen individualitet. Ben snakker her om et møte med nordmenn der det kan se ut som han opplevde seg mistenkeliggjort på grunn av at han har en annen hudfarge enn majoriteten i Norge. Dette gjorde noe med han. Navid forteller om lignende opplevelser når han er ute på

byen. Han synes det er ekkelt å spørre noen om de har lyst til å være med hjem når han bor på asylmottaket:

When I spoke to them, they asked me about nachspiel and when I said: Okey we can go to the refugee center...they get afraid and say that they have to go somewhere else, and just said goodbye (N: 16).

Ben forteller også om andre møter med mennesker som ikke er beboere ved asylmottaket. Noen ganger hilser han på noen, men de hilser ikke tilbake. Han kan ikke reglene her, sier han, for hvordan en får seg venner. Han vet ikke hva som er akseptert og ikke:

I it is for them to choose. It is not me to choose...(B: 10).

Navid hevder at all kontakt med nordmenn foregår på business-sida. Han hjelper dem blant annet med dataproblemer dersom de har det. I løpet av tre år i Norge har han ikke blitt kjent med noen på en annen måte enn dette. Som eksempel trekker han fram han som jobber på nærbutikken. Navid forteller at de har en god tone, men kun møtes når vedkommende er på jobb. Han sier at han har forsøkt, men at det er en vegg mellom han som asylsøker og nordmenn. Han ser på mottaksansatte som en del av familien sin, men han får ikke tilbringe tid med dem utenfor deres arbeidstid. Han vet ingenting om de som arbeider ved mottaket, men de vet alt om han. Freire (1999) snakker om forordninger som noe som er til stede i skjeve relasjoner, når det gjelder hvem som sitter på makten. Forordninger handler om at noen er i en posisjon til å sette premisser for andre menneskers handling, og dermed begrense deres handlingsrom. Selv om det ikke er belegg for å si at noen eksplisitt begrenser Navid og Bens handlingsrom, kan det virke som om Ben og Navid ikke opplever seg selv som i en posisjon der de kan være med å sette premisser for samhandlingen, og at de ikke opplever at de har makt til å knytte de nære relasjoner de ønsker. Jeg tolker dette som et aspekt ved deres livssituasjon de ikke er tilfreds med.

Forskningsdeltakerne opplever altså vanskeligheter med å bli kjent med mennesker i nærmiljøet. En av grunnene til dette kan tenkes å være at de, som beboere ved et asylmottak, lever fysisk atskilt fra lokalsamfunnet. Navid forteller om en mulighet for å bøte på dette, i form av organiserte aktiviteter. Han ønsker et aktivt arbeid for at nordmenn og asylsøkere kan møtes og tilbringe tid sammen:

Speaking for myself, I would like to mix between the Norwegian people and asylum seekers. That is the best activities that can be organized for me in Norway. (N: 5)

Leila trekker fram manglende språkkunnskaper som en viktig årsak til at hun ikke har kontakt med noen andre enn de mottaksansatte. Hun føler et behov for å kjenne nordmenn slik at hun kan lære om den norske kulturen og språket. Når jeg spør henne om hva som kunne hjulpet for at det skulle bli lettere å møte nordmenn svarer hun følgende:

Vi kjenner jo ingen norske her. Den eneste kontakten vi har med norske er på asylmottaker.. stort sett. Dersom det fantes en ordning hvor man kunne fått en kontaktperson slik at enn kontaktpersonen hjalp enn med å komme i kontakt med norske kunne det kanskje vært en ide (L: 4).

Ifølge Larring og Stjernø (2010) kan kontakt mellom mennesker i forskjellige livssituasjoner kan motvirke marginalisering. De refererer til disse relasjonene som *broer*. Disse *broene* kan være til hjelp i et menneskes utvikling. For Leila kunne en kontaktperson, som kjenner språket og den norske kulturen, vært en slik sosial bro.

6. Sammenfattende drøfting

6.1 Sentrale tendenser

Jeg opplever én tendens som overordnet i datamaterialet, i form av at den er gjennomgående i alle de fire kategoriene. Forskningsdeltakerne forteller om et behov for mer kontroll over eget liv, både når det gjelder utfallet av egen framtid og når det gjelder påvirkning på egen livssituasjon i nåtid. Jeg tolker det slik at asylsøkeres opplevelse av livskvalitet i stor grad handler om et ønske om å handle i verden, og at et fellestrekk for deltakerne er at muligheten til å handle ikke er tilstrekkelig tilstede (Freire, 1999, Kvalsund 1998,2005, Macmurray, 1932,1957, Rogers 1961,1965, van Deurzen, 1999).

Å leve i en asylsøkertilværelse fører med seg utrygghet og ubalanse i deltakernes liv. Jeg har tolket det dithen at de mange måter opplever å sitte fast i en liminalfase (Turner, 1970). Ben forteller om å være på en reise han ikke vet når ender. De befinner seg midt i mellom noe, i mellomfase. Å komme fram, i form av et positivt svar på asylsøknaden, danner et primærbehov de enda ikke har fått dekket (Clarkson, 2004). Dette utilfredsstilte behovet er et av aspektene som påvirker deres opplevelse av livskvalitet negativt. Med bakgrunn i mine funn vil jeg hevde at denne ventesituasjonen, som forskningsdeltakerne lever, kan oppleves som lettere å mestre og mer meningsfull dersom det arbeides aktivt for å skape arenaer for asylsøkeres myndiggjøring. I denne sammenhengen vil jeg si at myndiggjøring, med basis i datamaterialet, handler om en økt mulighet til å handle i eget liv. Dette krever muligheten til å

få bukt egne ressurser og å bli anerkjent som enkeltmennesker, samt å leve sine liv på en mindre isolert måte enn de gjør nå. Leila og Navid trekker blant annet fram ønsket om at norskkurset ble holdt på en skole der det også går nordmenn. Dette kunne øke muligheten for læring av språk og muligheten for samhandling med lokalmiljøet. Navid forteller om ønsket om at det organiseres aktiviteter der nordmenn og asylsøkere kan møtes. Leila foreslår at en kontaktperson, med kjennskap til den norske kulturen, kan være til hjelp for å lære det norske språket og det norske samfunnet å kjenne. Disse relasjonene kan fungere som *broer*, som beskrevet at Larring og Stjernø (2010).

Deltakerne forteller om manglende mulighet til å tilfredsstille de behov de har for å leve et best mulig liv, i den situasjonen de er i nå. Asylsøkere har mulighet til å søke arbeid, men det å få arbeidstillatelse er ikke en rettighet en har som asylsøker, men en mulighet dersom en oppfyller enkelte krav. Eksempelvis må identiteten kunne stadfestes og en må være over 18 år (UDI,2010)⁷. Resultatene fra mitt prosjekt tyder på at mangelen til å ha kontroll i eget liv blant annet handler om manglende mulighet til å arbeide. Ben forteller om at han har et behov for å arbeide, for å holde vonde tanker unna, for å ivareta egen helse og på grunn av økt selvstendighet. I Navids tilfelle foreligger en formell mulighet til å arbeide, gjennom en midlertidig arbeidstillatelse, men i praksis opplever han at ingen vil ansette han. På bakgrunn av forskningsdeltakernes uttalelser ser jeg muligheten til å kunne arbeide som noe som kunne styrket deres livskvalitet i den situasjonen de er i nå. Det kan tyde på at det gis motstridende signaler ved at det er mulig å få arbeidstillatelse, jamfør Navids opplevelse, men at denne arbeidstillatelsen ikke fører med seg noe jobb.

Manglende muligheter til å delta i arbeidslivet kan settes i sammenheng med manglende anerkjennelse. Forskningsdeltakerne opplever egne ressurser som lite synlige i det norske samfunnet. I et rundskriv UDI (2008)⁸ har sendt til norske asylmottak framheves prinsipper som likebehandling, rettferdighet og gjensidig respekt. Beboere ved norske asylmottak skal sees på som mennesker med ressurser, erfaring og kunnskap. Rent praktisk skal mottaket sikre dette ved skriftlig kartlegging av beboernes kompetanse slik at de kan gis oppgaver og medansvar. Forskningsdeltakerne snakker om å føle seg ydmyket, at de ikke opplever at de

⁷ <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Behandlingen-av-asylsaker/Rett-til-a-ta-arbeid-for-asylsokere/>

⁸ <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={A26567B8-1E47-4E9F-9B63-493C1B432072}>

har noe å vise til og at de føler seg avvist av de rundt seg i det norske samfunnet. Opplevelsen av ikke å bli sett ser ut til å påvirke oppfatningen de har om seg selv. Den har en negativ innvirkning på den psykologiske dimensjonen (van Deurzen, 1999). Leila forteller om at hun føler seg liten, når ingen vet hva hun kan, og hvilken kompetanse hun sitter på. Det kan se ut som at det ikke er samsvar mellom direktiver som har blitt utstedt av UDI og de erfaringer forskningsdeltakerne har. Der de forteller om at de har blitt sett, trekkes dette fram som positivt. Leila forteller også om en positiv opplevelse på norskkurset der hun fikk lov til å skrive ned egen kompetanse og dette opplevdes godt for henne. Ben forteller at de som arbeidet på det forrige mottaket visste hva han kunne, men at ingen på det nåværende mottaket vet dette. Jeg tolker Leila og Bens uttalelser som at en opplevelse av å bli sett og anerkjent er viktig for deres opplevelse av livskvalitet, men at alle tre forskningsdeltakere opplever at denne anerkjennelsen ikke er tilstede i tilstrekkelig grad.

UDI framhever at det skal arbeides for å styrke forholdet til lokalsamfunnet. Det skal arbeides for å fremme toleranse mellom lokalmiljø og mottak UDI (2008)⁹. Jeg tolker forskningsdeltakernes uttalelser dit hen at samtlige forskningsdeltakere opplever at de ufrivillig står på sidelinjen av det norske samfunnet. De har et ønske om å opprette relasjoner til mennesker i lokalsamfunnet, men opplever at relasjonene ikke er til stede. Jeg knytter deres uttalelser til marginalisering, ved at de opplever seg som fysisk isolert i tillegg til at relasjoner med lokalsamfunnet oppleves som manglende. Dette påvirker livskvaliteten ved at det gir en følelse av ikke å være anerkjent og akseptert som mennesker i det norske samfunnet. Navid forteller blant annet om at han forsøker å bli kjent med mennesker som ikke bor på mottaket, men at han ikke opplever at de har lyst til å bli kjent med han i form av det å danne vennskap.

For å dekke ønsket om å handle i eget liv, som alle mennesker har, er det også et behov for støtte for å kunne gjøre dette (Freire, 1999, Kvalsund, 1998,2005, Macmurray, 1932,1957, Rogers 1961,1965). Norskkurset gjorde dem ikke i stand til å mestre språket, en arbeidstillatelse fører ikke automatisk til en betalt jobb og relasjoner med nærmiljøet kommer ikke av seg selv. Det kan se ut som at det vil være positivt for deres livskvalitet å arbeide for at forskningsdeltakerne får mulighet til å befinne seg i gjensidighetsrelasjoner som kan muliggjøre denne utviklingen mot å bli et handlende subjekt i eget i liv. Da må de strukturelle rammene gi muligheter, og ikke motarbeide dette. I følge Ivey et al. (2009) er det viktig å se på hvordan den omkringliggende strukturen kan hindre et menneske i å være aktivt handlende

⁹ <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={BA6E4D66-F273-4921-A8F4-0AD9EFB88823}>

i eget liv. I Norge er velferdsstaten bygd opp på en slik måte at en skal oppleve trygghet ved at noen tar vare på deg dersom en er uten arbeid, syk eller er i annen vanskelig situasjon der ekstra støtte trengs. Kirkebæk (2002) hevder at resultatet av å motta velferd har vært nødvendigheten av å ta en lavere rolle i samfunnet, gi fra seg retten til å definere egen person og akseptere de råd og foranstaltninger som blir påtvunget dem. Den motsatte enden av skalaen handler om å gi så mye frihet at frihetsbegrepet kan sidestilles med likegyldighet. Spenningsfeltet mellom ingen frihet og likegyldighet er interessant i forbindelse med forskningsdeltakernes opplevelse ettersom de ytrer et behov for frihet til å handle, samtidig som denne friheten er avhengig av støtte for å blomstre.

6.2 Forventede og uventede funn

I forhold til tidligere forskning som er gjort på dette feltet bekrefter mine funn blant annet at ventetiden oppleves belastende for asylsøkere. Dette er noe som understrekes i forskning utført av Berg & Sveaass (2009) og Lauritsen & Berg (1999). Ventetiden forverres av passivitet og manglende mulighet til å bruke egne ressurser (Lauritsen & Berg, 1999, Solheim, 1990). Dette er i overensstemmelse med det jeg fant i min analyse av datamaterialet.

Noe overraskende, for meg, var hvordan mine spørsmål om aktiviteter ble mottatt. Jeg hadde forventet at disse ble besvart med et ønske om mer arrangerte aktiviteter i seg selv, og hadde nok et litt snevert bilde på hva aktiviteter er. Min forforståelse preger mine forventninger og jeg forbandt nok i for stor grad aktiviteter med fritidsaktiviteter slik jeg er oppvokst med. En annen grunn kan være eget engasjement i en frivillig organisasjon som arrangerer aktiviteter asylsøkere. Berg og Sveass (2009) understreker også at mennesker har behov for aktiviteter som oppleves som meningsfylte. For forskningsdeltakerne ser det ikke ut til at det er rene fritidsaktiviteter som vil oppleves som meningsfylte, men arbeid, grundigere språkopplæring og tiltak som vil styrke mulighet til å opprette vennskapelige relasjoner.

Berg og Sveass (2009) beskriver de negative konsekvensene av at asylsøkere ikke lærer norsk. Det fører til passivitet, vanskeliggjør kommunikasjon mellom mottaksansatte og beboere og et høyere konfliktnivå. I 2007 ble språkopplæring gjeninnført. Målet er at asylsøkere skal lære å beherske språk på et dagligdags nivå, i form av å kommunisere med mottaksansatte og lokalsamfunn. Det hevdes også at dette kan være til hjelp i integreringen av

de som har fått innvilget opphold i Norge (UDI, 2007)¹⁰. Både Navid og Leila forteller om viktigheten av å kunne lære norsk, men de snakker om at språkopplæring slik den er nå oppleves mangelfull. Språk kan sees på som en kode som må knekkes for å bli en del av samfunnet, men mine funn om at språkopplæringen ikke er tilstrekkelig, mye på grunn av at de lærer språket i et klasserom uten mulighet for å bruke det etterpå, viser at språkopplæringen enda ikke motvirker passivitet og følelsen av manglende mulighet til å bruke egne ressurser.

6.3 Begrensinger og implikasjoner for veien videre

Dette er en kvalitativ studie der fenomenet livskvalitet har blitt undersøkt gjennom halvstrukturerte intervju, med det mål for øye å oppnå større forståelse rundt hva asylsøkere opplever som kriterier for ivaretagelse av livskvalitet. Med bakgrunn i forskningsresultatene vil jeg si at studien, ved å synliggjøre opplevelser til mennesker som befinner seg i en asylsøkersituasjon, først og fremst er med på å gi et innblikk i viktigheten av å ha et fokus på å ivareta menneskeverdet. Jeg opplever asylsøkere som en gruppe som sjeldent får muligheten til å vise sin individualitet, og det å synliggjøre deres erfaringer er noe jeg ser på som viktig. Forskning som omhandler asylsøkere er dessuten et relativt nytt forskningsfelt (Lauritsen & Berg, 1999), og jeg ser det derfor som nyttig at det samles inn kunnskap om dette. Jeg opplever også at forskningen bidrar til å vise noe av den avstanden det kan se ut som det er mellom asylsøkeres opplevelse av livskvalitet og norske myndigheters målsetting rundt dette temaet. Avstanden forskningsdeltakerne føler det er mellom dem og lokalmiljøet kan være viktig lærdom og en pekepinn på et felt det må arbeides mer med.

I kvalitativ forskning er forskeren svært viktig for utfallet av forskningen. Det er derfor verdt å reflektere litt over dette, og hvilke begrensninger som kan ligge i oppgaven. Det kan være at andre opplysninger hadde kommet fram dersom båndopptakeren ikke ble brukt. Båndopptaker blir også brukt under intervjuet som blir foretatt av politiet når de ankommer Norge, og det kan derfor være at denne settingen gir noen ubehagelige assosiasjoner for deltakerne. Selv om jeg forklarte at jeg ikke hadde noe med UDI å gjøre, kan det jo være at de fortsatt ikke stolte på dette. Intervjuene foregikk ikke på norsk, men engelsk. Selv om jeg har forsøkt å være oppmerksom, når det gjelder å spørre dersom jeg har vært usikker og jeg har opplevd at de har sagt i fra dersom de ikke forstod hva jeg mente, kan jeg ikke være hundre prosent sikker på at

¹⁰ <http://www.udiregelverk.no/Rettskilder/AID-KRD%20rundskriv%20og%20instrukser/A-2007-020%20Gjeninnf%C3%B8ring%20av%20norskoppl%C3%A6ring%20for%20asyls%C3%B8kere%20i%20mottak.aspx>

misforståelser ikke har funnet sted. I det tilfellet der tolk ble benyttet befant det seg en tredjeperson i rommet. Det kan hende Leila ikke følte hun kunne snakke like fritt som det Ben og Navid gjorde. Oppgaven er skrevet på norsk. Jeg erkjenner at dette gir deltakerne manglende mulighet til å sjekke ut om de tolkninger jeg har gjort stemmer overens med deres opplevelse. Jeg har hatt mulighet til å kontakte dem dersom jeg var usikker på noe, og de har hatt mulighet til å kontakte meg. Jeg har arbeidet aktivt for eksplisitt å vise hva som er mine tolkninger og hva som er deres uttalelser. I enkelte tilfeller har jeg utelatt uttalelser fordi jeg opplevd at det har vært for stort rom for mistolkninger. Eventuelle feil eller mangler tar jeg selvfølgelig det fulle og hele ansvar for.

Som masterstudent i rådgivning ser jeg det som spesielt fruktbart med mer forskning rundt tema som handler om hva som konkret gjøres for å ivareta og anerkjenne de ressurser asylsøkere sitter med, for slik å hindre at de opplever seg som i manglende stand til å handle i eget liv. Jeg opplever at viktigheten av å kunne være i kontroll over eget liv er grunnleggende for et menneskes livskvalitet, og handler om å ha respekt for den enkeltes menneskeverd. Det kunne derfor vært nyttig med et forskningsprosjekt som både utførte dybdeintervju med asylsøkere og ansatte på mottak. Deltakerne forteller om det de opplever som manglende anerkjennelse av egne ressurser og manglende mulighet til å handle i eget liv. Å rette blikket mot de holdninger som finnes i mottakssystemet samt de rammer som legger føringer eller virker begrensende for muligheten til handlingsfrihet, vil være et viktig steg videre. I tillegg er det viktig å huske på at asylsøkere også er en del av et større system. De må forholde seg til myndigheter, andre beboere og lokalmiljøet. Å undersøke det helhetlige bildet vil derfor være nødvendig for å se hva som gjør at asylsøkere opplever frihet til å handle i eget liv, og hva som ser ut til å begrense denne friheten. På grunn av tidsbegrensninger og begrensninger på størrelsen til oppgaven ble det dessverre ikke rom for dette her. Rundt 40 prosent av asylsøknadene som ble behandlet i 2010 ble innvilget (UDI, 2010) ¹¹. En utforsking av hvordan denne fasen i større grad kan føre til at de sitter igjen med noe annet enn bortkastede år, ser jeg på som viktig å undersøke. Også de som ikke får opphold skal fortsette livet sitt, og det å synliggjøre hva som gjør at de kan komme ut av en asylsøkertilværelse på best mulig måte kan være nyttig for videre forskning. Jeg opplever Rogers (1965) tanker om at menneskenes kreativitet og ressurser representerer grunnsteiner for det det menneskelige samfunn, som viktig rettesnor når det gjelder behandling av asylsøkere i Norge. Det er nesten 18 000 mennesker i Norge som sitter på mottak, og hvordan storsamfunnet ivaretar den

¹¹ <http://www.udi.no/Nyheter/2010/Nokkeltall-om-innvandring1/>

kompetanse og de ressurser asylsøkere sitter på er noe som fortjener videre refleksjon. Både for asylsøkeres skyld og det norske samfunn, som vil ha nytte av deres ressurser.

Litteraturliste

- Berg, B., & Sveaass, N. (2009). *"Det hainnle om å leve-": tiltak for å bedre psykisk helse for beboere i asylmottak*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Clarkson, P. (2004). *Gestalt counselling in action*. London: Sage.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforl.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2003). *The Landscape of qualitative research: theories and issues*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Djuve, A. B. (2003). Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere. integrering eller overgrep? In I. f. samfunnsforskning (Ed.), *Søkelys på arbeidsmarkedet* (pp. 3). Oslo.
- Eide, E., & Simonsen, A. H. (2004). *Å se verden fra et annet sted: medier, norskhet og fremmedhet*. Oslo: Cappelen.
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Freire, P. (1999). *De undertryktes pedagogikk*. (Nordland, E oversetter). Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Geertz, C. (2000). *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Gibbs, G. (2007). *Analyzing qualitative data* (Vol. 6). London: SAGE.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Halvorsen, K. (2004). *Når det ikke er bruk for deg: arbeidsløshet og levekår*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ivey, A. E. (2009). *Theories of counseling and psychotherapy: a multicultural perspective*. Boston, Mass.: Pearson.

- Kirkebæk, B. (2002). Det onde og det gode - om forholdet mellom paternalisme og likegyldighet. In B. Sætersdal & K. Heggen (Eds.), *I den beste hensikt?: "Ondskap" i behandlingssamfunnet* (s. 19-33.). Oslo: Akribe.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvalsund, R. (1998). *A theory of the person: a discourse on personal reality and explication of personal knowledge through Q-methodology - with implications for counseling and education*. Department of Education, Faculty of Social Science and Technology Management, The Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.
- Kvalsund, R. (2005). *Coaching: metode, prosess, relasjon*. [Tønsberg]: Synergy Publishing.
- Kvalsund, R. (2006). *Oppmerksomhet og påvirkning i hjelperelasjoner: viktige ferdigheter for coacher, rådgivere, veiledere og terapeuter*. Trondheim: Tapir akademisk forl.
- Larring, K. B., & Stjernø, S. (2010). Sosial kapital blant marginaliserte. *Fontene forskning*, (1), 53-67. Hentet den 06.05.2011 fra: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c9b0a33b-54b2-467f-b303-c9e2866ea097%40sessionmgr11&vid=2&hid=19>
- Lauritsen, K., & Berg, B. (1999). *Mellom håp og lengsel: å leve i asylmottak* (Vol. STF 38 A99508). Trondheim: SINTEF IFIM.
- Levine, S. K. (1997). *Poiesis: the language of psychology and the speech of the soul*. London: J. Kingsley Publ.
- MacMurray, J. (1932). *Freedom in the modern world*. London: Faber & Faber.
- MacMurray, J. (1957). *The self as agent: being the Gifford lectures delivered in the University of Glasgow in 1953*. London: Faber and Faber.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- NESH. (2009). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi. . Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteer. Hentet den 16.04.2011 fra: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforl.

- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rogers, C. R. (1965). *Client-centered therapy: its current practice, implications, and theory*. New York: Houghton Mifflin.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. Los Angeles: SAGE.
- Skau, G. M. (2003). *Mellom makt og hjelp: om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. Oslo: Universitetsforl.
- Smith, J. A. (2003). *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. London: Sage.
- Smith, J. A., Larkin, M., & Flowers, P. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. Los Angeles: SAGE.
- Solheim, J. (1990). *"Her har du ditt liv": asyløkeremottaket som sosialt system (Vol. 9/90)*. Oslo: Instituttet.
- Sue, D. W., Pedersen, P., & Ivey, A. E. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy*. Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Turner, V. (1970). *Betwixt an between: The liminal period in Rites de Passage. i E.H Eriksen (Red.), Sosialantropologiske grunntekster. (s. 509-525)*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Utlendingsdirektoratet. (07.08.2008a). Krav til beboermedvirkning i ordinære statlige mottak. Hentet den 11.01.2011 fra: <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={A26567B8-1E47-4E9F-9B63-493C1B432072}>
- Utlendingsdirektoratet. (07.08.2008b). Krav til etiske retningslinjer for statlige mottak. Hentet den 12.05.2011 fra: <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={BA6E4D66-F273-4921-A8F4-0AD9EFB88823}>
- Utlendingsdirektoratet. (08.03.2010). Rett til å ta arbeid for asylsøkere. Hentet den 05.04.2011 fra: [http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Behandlingen-av-asylosaker/Rett-til-a-ta-arbeid-for-asylosokere/](http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Behandlingen-av-asylsaker/Rett-til-a-ta-arbeid-for-asylosokere/)
- Utlendingsdirektoratet. (12.03.2007). Gjeninnføring av norskopplæring for asylsøkere i mottak. hentet den 14.05.2011 fra: <http://www.udiregelverk.no/Rettskilder/AID-KRD%20rundskriv%20og%20instrukser/A-2007->

[020%20Gjeninnf%C3%B8ring%20av%20norskoppl%C3%A6ring%20for%20asyls%C3%B8kere%20i%20mottak.aspx](http://www.udi.no/020%20Gjeninnf%C3%B8ring%20av%20norskoppl%C3%A6ring%20for%20asyls%C3%B8kere%20i%20mottak.aspx)

Utlendingsdirektoratet. (21.10.2010). Nøkkeltall om innvandring. Hentet den 11.01.2011 fra: <http://www.udi.no/Nyheter/2010/Nokkeltall-om-innvandring1/>

Utlendingsdirektoratet. (30.12.2009). Beskyttelse - sentrale begreper. Hentet den 29.04.2011 fra: <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/>

Utlendingsdirektoratet. (31.03.2011). Saksbehandlingstider for permanent oppholdstillatelse. Hentet den 05.05.2011 fra: <http://www.udi.no/Oversiktsider/Saksbehandlingstider-/Saksbehandlingstider-for-soknad-om-bosettingstillatelse/>

Van Deurzen, E. (1999). *Eksistensielle dimensjoner i psykoterapi*. København: Reitzel.

Van Manen, M. (1997). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. London, Ont.: Althouse Press.

Vontress, C. E. (1979). Cross-Cultural Counseling: An Existential Approach. *Personnel and Guidance Journal*, 58(2), 117-121. Hentet den 15.03.2011 fra: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c9b0a33b-54b2-467f-b303-c9e2866ea097%40sessionmgr11&vid=2&hid=19>

7. Vedlegg

Vedlegg: 1 Intervjuguide

Før intervjuet starter

- Fortelle litt om meg selv (Blant annet navn og studieretning)
- Presentere formålet med studien og hvordan intervju vil legges opp og varighet på intervjuet.
- Ha samtale omkring konfidensialitet og anonymitet ved å sjekke ut at vi har felles forståelse vedrørende dette. Klargjøre grunnen til at båndopptager benyttes og kjøre lydtest.
- Dersom tolk benyttes: Fortelle at tolken har underskrevet taushetsplikt. Fortelle om manglende erfaring fra min side når det gjelder bruk av tolk.

Innledningen på intervjuet

- Småprate litt om alt og ingenting
- Sjekke ut om det er noen spørsmål før intervjuet starter
- Snakke litt sammen om hvilket språk som vil benyttes under intervjuet. Dersom noen ting er uklart når det gjelder måten jeg stiller spørsmål på så stopp meg gjerne!

Is the everyday passive or active?

- Can you tell me about a typical day at the reception center?
- How do you experience the days at the reception center? (Challenges? Positive?)
- Can you tell me about what is important for you in order to have a good everyday life?
- Do you participate in any activities in your everyday-life here at the reception center?
- If no: Can you tell me about why you do not participate?
- If yes: What does this mean to you? Examples, how it made you feel.
- What does it mean to the quality of your life to live to be able to live an active life?
- What does it mean to the quality of your life to have a passive?
- What kind of activities do you wish you could participate in?

- Do you participate in activities outside the reception center?
- What do you need gain from an activity?
- (Can you tell me about what it means for you to have routines in your life?)
- What do you need in order to experience your day as meaningful?
- Have the people working at the reception center asked about what you like to do in terms of activities?

How do you experience the wait for a response on your application for asylum?

- How long have you lived at the reception center?
- Did you arrive in Norway alone or with family/friends?
- Can you tell me about your meeting with the reception center when you had just arrived?
- Can you tell me about the relationship with the other people living at the reception center?
- How do you experience the life at the reception center today?
- (Has something changed?)
- Can you tell me about the living conditions at the receptions center?
- Any challenges?
- (How did you experience the living conditions at the refugee center when you first arrived?)
- Do you want to tell me about how you experience waiting for the answer on your application for asylum?
- Can you tell me about how that affects your everyday-life?
- How does this affect your quality of life?
- What can make the time you are living at the reception center easier to handle for you?
Works good, does not work.
- Do you have anyone to talk to about the challenges in your life?
- If yes or no: how does that affect you?
- Can you tell me about what a good day here is like for you?
- (Do you feel safe at the refugee center?)

Do you feel you have control over your own life?

- What does it mean for you to be in control over your own life?
- Do you feel like you can control your own life?
- Everyday life?
- Can you give me some examples? (Positive or negative)
- How does it affect you not to have control over your own life?
- Do you feel you have the ability to have a say in your everyday-life at the reception center?
- Can you give some examples? (positive or negative)
- How does this affect you?
- What would make you feel more in control when it comes to your own life here at the reception center?
- What do you need in order to experience wellbeing in your life?
- Are you attending classes to learn Norwegian? (Have you attended before?)
- How does that affect you?
- What affect does it have on your everyday-life when the class ends?
- Can you tell me about how you experience the classes in Norwegian?

What does it mean to your experience of good quality of life to use your resources?

- Do you experience that you get to use your personal recourses when you live at the reception center?
- Can you give me some examples?
- How does it feel to get to use your resources?
- Can you give me an example? (How did that affect you?)
- How does it feel to not get to use your resources?
- Do the people working at the reception center know what you can contribute with?
- Do you have any ideas in terms of what you need in order to use your resources?
- What does it mean for you to get the opportunity to use your recourses? (not just in your situation, but in your life in general?)

How do you experience the location of the reception center?

- Do you travel in to City center of Trondheim?
- If yes: What does that mean for you?

- If no: Can you tell me about the reasons for not using the city center?
- Do you have any contact with Norwegians?
- How does that affect you?
- Can you tell me about how you experience the meeting with Norwegian people not working at the reception center?
- What do you feel about the location of the reception center?

Do you have any further questions?

Is it ok of I contact you in case I need some more information?

You are more than welcome to contact me if anything is on your mind concerning the interview.

Vedlegg: 2

Information letter

My name is Hilde Skagestad. I attend the Norwegian University of Science and Technology (NTNU) where I am currently writing my thesis in Counseling. My thesis is entitled: "Asylum seekers' criteria for maintaining quality of life". In order to fully explore this theme I need the help from three people living at this reception center. It is voluntary to participate and you can choose to withdraw from the study at any time.

With the use of interview my hope is to gain insight into your experiences about which criteria you have for maintaining quality of life. The interview will last from one to two hours. We will find a suitable place and time for the interview together. A tape recorder will be used during the interview. The sole purpose of the tape recorder is so that I can reproduce your experience of the phenomenon accurately. The tape will be destroyed no later than 31st of May 2011. Information concerning your name and phone number will also be destroyed the 31st of May 2011, at the latest. Everything you say during the interview will be treated in strict confidentiality and you will remain anonymous. I am the only one who will listen to the tape. I will keep the tape in a locked file cabinet together with your name and phone number. What you say to me during the interview or if you wish to withdraw from the study will not affect your application for asylum. I am a student writing my thesis and do not work for UDI.

I will also give you a consent form for you to sign. There it is stated that what you say will be treated with confidentiality and that you can withdraw from the study at any time.

Do not hesitate to contact me if you have any questions. My e-mail address is Hildeoia@stud.ntnu.no. My supervisor is Soilikki Vettenranta and her e-mail address is soilikki.vettenranta@svt.ntnu.no .

Best regards,

Hilde Skagestad

**Vedlegg 3:
Consent form**

I hereby consent to participate in the study entitled “Asylum seekers’ criteria for maintaining quality of life”. My participation in this study involves one interview lasting from one to two hours. I know that my participation is voluntary and I can therefore withdraw from the study at any time without providing the researcher with further explanation. All the information generated from the interview will be treated with strict confidentiality. I accept the use of a tape recorder and have been informed that the destruction of the tapes and the transcribed material will take place no later than 31st of May 2011.

.....
Date/Signature (participant)

.....
Date/ Signature (researcher)

Vedlegg: 4

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Soilikki Vettenranta
Pedagogisk institutt
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 02.02.2011

Vår ref: 25924 / 3 / KS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.01.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 01.02.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

25924	<i>Livskvalitet: Asylsøkeres kriterier for ivaretagelse av livskvalitet. En hermeneutisk fenomenologisk tilnærming</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Soilikki Vettenranta
Student	Hilde Skagestad

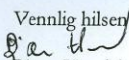
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

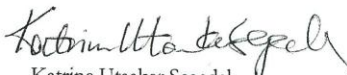
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen/

Bjørn Henrichsen


Katrine Utaaker Segadal

Kontaktperson: Katrine Utaaker Segadal tlf: 55 58 35 42
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Hilde Skagestad, Kirkegata 46b, 7043 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no